

Tartu Ülikool
Filosoofiateaduskond
Ajaloo ja arheoloogia instituut
Uusima aja õppetool

Kertu Täht

Ruhnu saare küsimus Läti ja Eesti omavahelistes suhetes ning selle kajastamine perioodikas (1917-1927)

Bakalaureusetöö

Juhendajad: Ago Pajur, PhD

Karin Veski, PhD

Tartu, 2017

Sisukord

Sissejuhatus	3
Historiograafia ja tähtsamad allikad	5
1. Ruhnu saar ja Eesti-Läti piirikonflikti kujunemine	7
1.1 Ülevaade Ruhnu saare ning selle elanike kujunemisest	7
1.2 Ruhnlaste saareühiskond kuni 1944. aastani	9
1.3 Eesti ja Läti sarnased ajaloolised jooned	11
1.4 Eesti-Läti piiriprobleemi kujunemine.....	12
1.5 Eesti-Läti suhete teravnemine	14
1.6 Balti liit ja Eesti-Läti piirikonflikt.....	17
2. Ruhnu saare roll Eesti-Läti piirijoone loomisel	21
2.1 Ruhnu kuuluvus 1919. aastal.....	21
2.2 Ruhnu saare küsimuse ülesvõtmine lätlaste poolt piirikomisjoni töös	23
2.3 Ruhnu saar kui kompensatsioon ja Eesti-Läti merepiiri määramine	25
2.4 Ruhnu saare küsimuse lahenumine Eesti-Läti konverentsil 1923. aastal	27
2.5 Eesti-Läti tolliliit ja Ruhnu küsimus.....	32
Kokkuvõte	34
Summary. The Island Of Ruhnu's Role Within The Relations Between Estonia And Latvia From 1917 To 1927	37
Allikad ja kirjandus	39

Sissejuhatus

Ruhnu (rootsi keeles *Runö*) on väike saar Riia lahes, mis kuulub tänapäeval Saare maakonda ja moodustab väiksemate laidudega iseseisva Ruhnu valla. Eesti Vabariigi algusaastatel ei olnud saare kuuluvus nii täpselt sätestatud ja seda soovisid enda riigi koosseisu nii äsja iseseisvunud Läti kui Eesti. Kahe riigi vaheline piiriküsimus oli alguse saanud juba 1917. aastal, mil Eestimaa kubermang ja Liivimaa kubermangu põhjapoolne osa ühendati üheks haldusüksuseks. Sellel aastal loodi esimene Eesti-Läti piirikomisjon, mis pidi määrama kubermangude piirid arvestades etnilisi printsiipe. Juba siis ilmnisid piiri määratlemisel omavahelised vastuolud, sest mõlemad rahvused pidasid Valga linna enda omaks. Ruhnu saare kuuluvuse üle, mis 1917. aastal kubermangude liitmisega Eestimaa kubermanguga liideti, sel hetkel veel läbirääkimisi ei peetud. Antud küsimus kerkis piirikomisjonis üles 1920. aastal, mil Eesti ja Läti iseseisvumise tagajärjel muutus omavahelise piiri määramine veelgi tähtsamaks küsimuseks. Mõlemad riigid olid juba eelneval aastal väljendanud oma soove Ruhnud enda riigiga liita. Eesti-Läti suhted olid Ruhnu küsimuse aktuaalseks muutumise ajal väga teravad. See oli põhjustatud omavahelistest arusaamatustest, mille puhul mängisid peamist rolli piirikonflikt ning eesti sõdurite viibimine Läti territooriumil tulenevalt omavahel sõlmitud sõjalise koostöö lepingust 1919. aasta alguses.

Ruhnu saar erines teistest piirkondadest, mille kuuluvuse üle eestlased ja lätlased vaidlesid. Valga linna puhul, kus elasid valdavalt eestlased ja lätlased, oli kahe riigi vaheline konflikt kerge tulema juba tulenevalt elanike etnilisest päritolust. Ruhnul aga ei elanud lätlased ega ka eestlased, vaid rannarootslased, kes olid saarele saabunud juba enne 14. sajandit. Tegemist on saarega Liivi lahes, mida käsitleti nii merepiiri kui maismaa piiri määramisel, mis muutis Ruhnu kuuluvuse otsustamise veelgi tähtsamaks.

Antud töö eesmärgiks on uurida, millist mõju avaldas Ruhnu saare kuuluvuse küsimus Eesti-Läti omavahelistele suhetele peale riikide iseseisvumist. Kuna mõlemad riigid soovisid saart endale saada, siis väljendus Ruhnu saare roll Eesti-Läti suhetes peamiselt omavahelises piirikonfliktis. Sellest tulenevalt on uurimustöös välja toodud peamised sõlmküsimused Eesti-Läti piiride määramisel, kus Ruhnu küsimus pävakorras oli. Samuti on uuritud, millisel moel kajastasid Eesti ajalehed eestlaste ja lätlaste vahelist Ruhnu konflikti. Välja on toodud peamised artiklid, mis seda teemat käsitlesid ning analüüs selle kohta, kui objektiivsed need olid arvestades tegelikku olukorda. Siinkohal on arvesse võetud seda, et uudiste sisene kallutatatus

võib moonutada reaalsust, mida saab pidada propagandaks.¹ Antud uurimustöös tuuakse ka välja see, millisel määral Eesti ajalehtedes kajastatu sarnanes Eesti poliitikute seisukohtadega antud küsimuses.

Töö on jaotatud kaheks peatükiks. Esimeses peatükis antakse ülevaade Ruhnu saare ning selle elanike ajaloolisest kujunemisest. Seejärel tutvustatakse ruhnlaste eluviisi, mis püsis peaaegu muutumatuna 1944. aastani, mil teise maailmasõja tagajärjel Rootsi põgeneti. Ruhnu saare roll Eesti-Läti suhetes seisnes peamiselt omavahelises piirikonfliktis. Seega tuleb esimeses peatükis juttu ka Eesti ja Läti piiriprobleemi kujunemisest, mis suurel määral mõjutas omavaheliste suhete iseloomu ning mille keskmeks oli Valga linna kuuluvus. See annab ka ettekujutuse sellest, milline oli Eesti-Läti vahekord, kui Ruhnu saare küsimus üles kerkis.

Teine peatükk keskendub rohkem Ruhnu saare rollile Eesti-Läti piirikonfliktis ning sellele, kuidas see mõjutas Eesti-Läti omavahelisi suhteid. Esiteks antakse ülevaade sellest, millal eestlased ja lätlased Ruhnu saarele täpsemalt pretendeerima hakkasid. Seejärel on olulisel kohal Ruhnu saare küsimuse tõstatamine Eesti-Läti piirikomisjoni töös. Tuuakse välja eestlaste ja lätlaste peamised seisukohad Ruhnu saare kuuluvuse määratlemisel ning käsitletakse seda, millisel moel Ruhnu saare küsimus piiride määramisel avaldus ka Eesti ajalehtedes. Viimasena on väljatoodud, kuidas Ruhnu küsimus esines Eesti-Läti suhetes ka peale 1923. aastat, mil Ruhnu kuuluvus oli lõplikult määratletud. Siinkohal on oluline Eesti-Läti tolliliidu loomine, mis osutus sarnaselt piiriküsimusele suureks arusaamatuseks kahe riigi vahel.

¹ McQuail, Denis. McQuaili massikommunikatsiooni teooria. Tartu Ülikooli Kirjastus, Tartu, 2000, lk 289

Historiograafia ja tähtsamad allikad

Ruhnu saare kuuluvuse küsimust Eesti-Läti suhetes on siiaaani käsitletud kui ühte osa kahe riigi omavahelise piirijoone kindlaks määramisest, kuid mitte kui täiesti eraldiseisvat uurimisteemat. Kõige paremini avaldub Ruhnu küsimus Meelis Burgeti magistritöös „Eesti-Läti piiri määramine“², kus on saare kuuluvuse probleemi piiriküsimuse kontekstis kõige rohkem kirjeldatud. Burgeti töö hõlmab aga kogu Eesti-Läti piiri määramist, mistõttu on Ruhnu saare küsimust puudutatud vaid põgusalt. Käesolev uurimustöö on keskendunud ainult Ruhnu küsimuse rollile Eesti-Läti piiride määramisel, mis erinevalt Burgeti tööst toob välja ka selle kajastuse Eesti ajalehtedes. Oma roll oli Ruhnu saarel ka Eesti-Läti merepiiri konfliktis 1990ndatel, mida käsitleb lähemalt Liina Michelson 1998. aastal ilmunud bakalaureusetöös „Eesti-Läti merepiiri konflikt.“³ Käesolevas uurimustöös aga puudutatakse seda, kuidas mängis Ruhnu rolli merepiiri määramisel peale Eesti ja Läti iseseisvumist.

Lisaks sellele on ilmunud kaasaegses publitsistikas mitmeid artikleid teemal, kuidas Ruhnu saar Eesti omaks sai. Küll aga puudub selline uurimustöö või raamat, mis tooks välja selle, kuidas Ruhnu saare konflikti käsitleti Eesti ajalehtedes ning milline mõju oli sellel Eesti-Läti omavahelistele suhetele. Siinkohal on antud uurimustöös ka olulisel kohal see, kuidas kajastati Ruhnu saare küsimust Eesti perioodikas. Ajakirjandus on alati olnud riikliku sise- ja välispoliitika häälekandja. Tema osaks on kajastada oma aja valitsuste seisukohti ning mõjutada oma rahva arvamust ühes või teises riiklikus küsimuses. Vajaduse korral ka võimendades või vähendades sündmuste tähtsust vastavalt olukorrale. Vabadussõja võitnud ning Lätimaad abistanud Eesti rahvas ja valitsusjuhid olid uhked oma sõjaliste võitude üle ja asusid üsna jäigale positsioonile piiriküsimuse suhtes Läti valitsusega. Ajakirjandus aga andis parima, et luua lätlastest ja tema valitsusest negatiivne kuvand lähtudes piiritulist, mille oluliseks osaks olid Valga ja Ruhnu kuuluvus. Kõige rohkem ilmus Ruhnu saare küsimuse kohta artikleid ajalehes *Päevaleht*. Töös on kasutatud on ka ajalehti *Tallinna Teataja*, *Kaja*, *Postimees* ning *Meie Maa*. Ruhnu käsitlemise puhul piirikomisjoni töös tuleb aga artiklite puhul arvesse võtta, et kuna paljud komisjonide koosolekud olid kinnised ning ajakirjandusele koostati plenaaristungite ja muu olulisema komisjoni töö kohta pressiteateid, siis polnud kirjutised alati kuigi täpsed.⁴

² Burget, Meelis. Eesti-Läti piiri loomine. Magistritöö. Tartu Ülikool, filosoofiateaduskond, 2010.

³ Michelson, Liina. Eesti-Läti merepiiri konflikt. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, sotsiaalteaduskond, 1998.

⁴ Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, Tartu Ülikool, 2010, lk 54

Väga olulisel kohal antud uurimustöös on Heino ja Tiit Arumäe publitseeritud dokumentide kogumik „Eesti ja Läti suhted 1920-1925“, kus on teiste seas väljatoodud ka Ruhnu küsimust käsitlev erinevate riikide diplomaatide kirjavahetus. Uurimuses on kasutatud ka Heino Arumäe teost „Võitlus Balti liidu loomise ümber 1919-1925“ ning 1995. aastal ajakirjas *Looming* ilmunud artiklit „Piirikonfliktist liidulepinguni“, mis on aidanud avada piiriprobleemi tagamaid.

Antud bakalaureusetöö teema valimisel oli üheks ajendiks rannarootslasi ning Ruhnu saart käsitlev kirjandus. Töös on kasutatud eesti päritolu Rootsi kirjaniku Andres Küngi raamatut „Rootslaste jälgedel“, ajaloolase ja teoloogi Carl Russwurmi „*Eibofolke* ehk rootslased Eestimaa randadel ja Ruhnus“ ning samuti Eesti rahvusbibliograafiasse kuuluvat teost „Hans Pöhl - Rannarootslaste eestvõitleja,“ mis on ilmunud koostöös eestlaste ja rootslastega. Kõige rohkem on Ruhnu elust rääkinud oma teostes saarel sündinud Jakob Steffensson. Tema raamat „Elu Ruhnul“ kirjeldab ruhnlaste saareühiskonna toimimisest 1920. aastatest kuni teise maailmasõjani läbi autori enda mälestuste.

1. Ruhnu saar ja Eesti-Läti piirikonflikti kujunemine

1.1 Ülevaade Ruhnu saare ning selle elanike kujunemisest

Umbes 6000-5000 aastat eKr kujunes praeguse Ruhnu saare idaosas väike, 3-4 km² suurune hobuserauakujuline muinassaar. 50-500 m laiune, kitsas maismaa-ala piiras 2,5 km laiust laguuni, mille omakorda poolitas 1 km pikkune maasäär. Selline nägi välja Ruhnu teda avastanud inimestele, kes kasutasid saart arvatavasti hülge-ja kalapüügiretkedel võimalusena ööbida tuulevarjulisemas ja ohutumas kohas.⁵ Geograafiliselt jääb Ruhnu Kolkast, mis asub Kuramaa tipus, 40 km kaugusele.⁶ Eesti mandrist jääb saar 65 km ning Saaremaast 55 km kaugusele.⁷

Ruhnu saart mainiti esmakordselt kirjalikult 1341. aastal. Sellest ajast on säilinud ürik „merest ümbritsetud Ruhnu saarel“ elavate rootslaste vabaduse ja maksude kohta⁸ ning kujutab endast Kuramaa piiskopi Johannese privileegi. Ürikus on kirjas, et saar kuulus sellel ajal Kuramaa piiskopkonnale ning tema asukad elatusid osaliselt põlluharimisest, osalt hülgeküttimisest ja et nendelt töödusharudelt saadud saagi pealt tuli tasuda kümnist. Lisaks tuli makse maksta ka kariloomade pealt.⁹ Nõnda ilmneb ka antud kirjalikust dokumendist, et Ruhnul elasid juba 14. sajandil rootslased.¹⁰ Arvatakse, et Skandinaaviast pärit elanikud võisid saarele tulla juba viikingite vallutusretkede ajal.¹¹ Lätis asuv Daugava jõgi oli sel ajal üks rootslaste suuri laevateid Venemaale ja Ida kauplemisskohtadesse.¹²

Rääkides Rootsi asunduste olemasolust Eestis saab välja tuua, et need olid koondunud viide piirkonda: Ruhnule, Naissaarele, Vormsile, Noarootsi ja Pakri saartele. Igal piirkonnal oli oma spetsiifiline keelemurre ning kombed.¹³

Seega oli Ruhnu saar üks eestirootslaste põlisalasid, mille ajalool oli palju ühist teiste siin elavate rootslastega. Küll aga on saare geopoliitiline asukoht toonud kaasa ka erinevaid

⁵ Kriiska, A. Kiviaja hülgeküttide jälgedel Ruhnu saarel. // Horisont 2/2002, lk 18

⁶ Küng, A. Rootslaste jälgedes. Kupar, Tallinn 1991, lk 105

⁷ Steffenson, J. Elu Ruhnul. Olion, Tallinn, 1994, lk 12

⁸ Russwurm, C. *Eibofolke* ehk rootslased Eestimaa randadel ja Ruhnus. Tallinn, 2015, lk 79-80

⁹ Samas, lk 95

¹⁰ Steffenson, J. Elu Ruhnul. Olion, Tallinn, 1994, lk 7

¹¹ Saar, T. Kihnu ja Ruhnu. Eesti raamat, Tallinn, 1973, lk 34

¹² Steffenson, J. Elu Ruhnul. Olion, Tallinn, 1994, lk 7

¹³ Brunberg, G; Göransson, P; Hammerman, M jt. Hans Pöhl – rannarootslaste eestvõitleja. Stockholm-Tallinn: Eestirootslaste kultuuriühing *Svenska Odlingens Vännen*, 2010, lk 13-14

arenguhooni. Peale Kura piiskopile kuulumist läks Ruhnu Vene-Liivi sõja tagajärjel Kuramaa hertsogi võimu alla.¹⁴ Sellest sai ka peale esimest maailmasõda üks lätlaste argumente, miks saar peaks Lätile kuuluma, mitte Eestile. 1622. aastal vallutati saar rootslaste poolt. Peale seda läänistas Rootsi kuningas Gustav II Adolf saare oma poolvennale, riigi laevastiku ülemjuhatajale riigiamiral Carl Carlsson Gyllenhielmile.¹⁵ Gustav II Adolphi surma järel sai Rootsi valitsejannaks tema tütar, Kristiina, kes andis Ruhnu saare 1649. aastal kinkekirja läbi Kuressaare krahvile, Magnus Gabriel De La Gardie'le.¹⁶ Vormiliselt läks Ruhnu saar Rootsi kuningriigi alla 1660. aastal Oliva rahulepinguga, mis sõlmiti Rootsi ning Poola vahel.¹⁷ Lepingus oli kirjas, et „Meres asuv Rühneni saar, mis oli vahepeel ajal Rootsi käes, peab ka Rootsile jääma.“¹⁸

Oluline koht ruhnlaste ja teiste eestirootslaste ajaloos oli allumine Rootsi õigusele, mis seisnes selles, et neil oli voli omada maad, vabatalupoegade õiguseid, kaevata Rootsi kuningale ning samuti olid piirangud nende päevateo tegemisel.¹⁹ Eestirootslastest talupojad pidid olema Rootsi vabatalupoegade võrdsed „vabad inimesed.“²⁰ Ruhnus pole kunagi olnud mõisat, seega ka mitte päris-ja teoorjust.²¹

Iga eestirootslaste piirkond oli oma spetsiifilise juriidilise turbe all, mille tagatiseks olid Rootsi valitsejate kaitsekirjad. Ruhnlasted ning teised eestirootslased jäid peale Põhjasõda Venemaa kontrolli alla. Ka Vene tsaarid tunnistasid siinsete rootslaste õiguslikku staatust ja kaitset.²² Tsaaririigis olid rannarootslased üks paljudest seal elavatest rahvusgruppidest. Nende paiknemisele oli iseloomulik isoleeritus – kaugel oma vanast esivanemate maast Rootsist ja Vene impeeriumi keskvõimust, niisamuti ka üksteisest.²³ Eraldatuim eestirootslaste piirkond oli Ruhnu. Sellest aga, et ruhnlasted olid eestlastega seotud enne esimest maailmasõda, annab tunnistust see, et 1713. aastal hakkas Ruhnu iseseisva kihelkonnana poliitilises plaanis sõltuma Saaremaast, sest kinnitati Saare Maakonna haldusesse.²⁴

¹⁴ Saar, T. Kihnu ja Ruhnu. Eesti raamat, Tallinn, 1973, lk 34

¹⁵ Öpik, E. Saaremaa 2. Ajalugu, majandus, kultuur. Koolibri, Tallinn, 2007, lk 168-169

¹⁶ Samas, lk 171

¹⁷ Laur, M. Tannberg, T. Eesti ajalugu I, Avita, Tallinn, 1997, lk 107;190

¹⁸ Russwurm, C. *Eibofolke* ehk rootslased Eestimaa randadel ja Ruhnus. Tallinn, 2015, lk 97

¹⁹ Brunberg, G; Göransson, P; Hammerman, M jt. Hans Pöhl – rannarootslaste eestvõitleja. Stockholm-Tallinn: Eestirootslaste kultuuriühing *Svenska Odlingens Vännen*, 2010, lk 14

²⁰ Küng, A. Rootslaste jälgedes. Kupar, Tallinn 1991, lk 10

²¹ Saar, T. Kihnu ja Ruhnu. Eesti raamat, Tallinn, 1973, lk 35

²² Brunberg, G; Göransson, P; Hammerman, M jt. Hans Pöhl – rannarootslaste eestvõitleja. Stockholm-Tallinn: Eestirootslaste kultuuriühing *Svenska Odlingens Vännen*, 2010, lk 14

²³ Samas, lk 13

²⁴ Russwurm, C. *Eibofolke* ehk rootslased Eestimaa randadel ja Ruhnus. Tallinn, 2015, lk 97

1.2 Ruhnlaste saareühiskond kuni 1944. aastani

Nagu eelnevalt välja toodud, oli kõigile eestirootslaste piirkondadele iseloomulikuks spetsiifiline keel ning eripärad. Ruhnlaste väike saareühiskond säilitas 1944. aastani, mil teise maailmasõja tõttu Rootsi põgeneti, oma vanamoelise ja omapärase kultuuri. Samuti vanarootsi keelemurde,²⁵ *ruskani*, mis oli omakandi esiisade pärandus. *Ruskanit* ei sobinud kirjutada ning seepärast polnud seda hiljem ka kooli õppekavasse võetud.²⁶ Vanarootsi keel säilis Ruhnus võrreldes teiste eestirootsi piirkondadega kõige paremini tänu tema kaugusele mandrist ja teistest saartest.²⁷

Ruhnlaste ainuke küla paiknes saare keskel.²⁸ Saare väljad ja põllud olid jagatud väikesteks põllusiilideks ning kogu külv ja lõikus käis ühiselt. Ruhnlastele polnud maa-ja viljasaagid aga ainsad elatise andjad.²⁹ Oma pere vajadusteks peeti ka loomi.³⁰ Ruhnul oli tööjaotus naiste ja meeste vahel jaotatud - naised tegelesid enamasti põllutööga, mehed aga hülge-ja kalapüügiga.³¹ Rääkides kogukonna elust saarel, siis võib oluliseks pidada seda, et üle aasta valisid Ruhnu saare elanikud külakoosolekul endale volimehed – *länsmani* (nimismehe), taletaja (abinimismehe) ning *skrivani* (sekretäri). Selliste valimiste läbiviimiseks ning teiste otsuste vastuvõtmiseks ühistes suuremates tööküsimustes kutsuti kokku külakoosolek, kuhu reeglina tuli kohale üks meesterahvas igast talust. Ruhnlasted võtsid enda peale ülesandeid ainult rahva soovil. Ainsad, kes said kogukonnas oma ameti eest tasu, olid köster ja ämmaemand. Ruhnu kiriku eestseisus, millel oli samuti oluline koht ruhnlaste elu kujundamisel, valiti igal seitsmendal aastal. Kirikuõpetaja sai oma kümnnise sellest, mis põllu-, kala- ja jahisaagiks saadi.³²

Oma esimese pastori said ruhnlasted 1645. aasta paiku, varem oli vaimulik saarel käinud ainult paar korda aastas.³³ Enne vana puukiriku ehitamist 1644. aastal, olid Ruhnul olnud ka kabelid mida tormi käest eluga pääsenud meremehed olid saarele tänutäheks ehitanud. Puukirikus oli

²⁵ Steffenson, J. Elu Ruhnul. Olion, Tallinn, 1994, lk 7

²⁶ Samas, lk 18

²⁷ Samas, lk 11

²⁸ Saar, T. Kihnu ja Ruhnu. Eesti raamat, Tallinn, 1973, lk 32

²⁹ Steffenson, J. Elu Ruhnul. Olion, Tallinn, 1994, lk 9

³⁰ Samas, lk 85,87

³¹ Saar, T. Kihnu ja Ruhnu. Eesti raamat, Tallinn, 1973, lk 35

³² Steffenson, J. Elu Ruhnul. Olion, Tallinn, 1994, lk 26-27

³³ Saar, T. Kihnu ja Ruhnu. Eesti raamat, Tallinn, 1973, lk 35

igal suguvõsal oma pink, naised istusid vasakul ja mehed paremal pool. 1912. aastal õnnistati sisse Ruhnu uus kivikirik.³⁴

Üheks ruhnlastele kõige iseloomulikumaks traditsiooniliseks elatusallikaks oli hülgepüük. Selle tähtsusest annab tunnistust see, et seda õpetati järeltulevatele põlvvedele väga noorelt. Ruhnlastel oli kombeks oma poegadele selgeks teha jahi sisu ja püüsi käsitlemine juba enne nende kooliminekut. Oma õpetustes oldi ranged, sest taheti ennetada kõiki vigu, mida tulevased hülgekütid võisid teha. Ruhnlaste eluviisile oli iseloomulikuks kokkuhoidvus. Pärast hülge maha laskmist said saagist oma osa mitte ainult jahimehed, vaid ka need, kes jõudsid rannale enne, kui hüljes minema veeti. Talvekuudel, mil jää oli ümber Ruhnu maismaa, läksid hülgekütid jahile jala. Siirduti jäälaamade vahele tekkinud vaba vee juurde. Kui jääolud ümber saare kevade saabumisel järk-järgult muutusid, siis seati ka korda paadid. Jahimehed sõitsid enamasti laidudele ja skääridele Eesti ranniku juurde, kus polnud vaja jahiluba.³⁵

Nagu hülgepüügi puhul näha, olid ruhnlastel sõltuvad ilmastikuoludest. See tõi kaasa selle, et talveperioodil elati suures informatsioonisulus. Postisõidud Saaremaale olid sel ajal väga aeganõudvad. Ülesõit võttis reeglina aega enam kui ühe päeva, mistõttu olid mehed sunnitud oma väikeses paadis ööbima. Talvel toodi ära vaid kirjad ja väärtpaberid. Ajalehed, ajakirjad ja raskemad saadetised seisis Kuressaares kuni esimese kevadise sõiduni.³⁶ Oma isoleerituse tõttu muust maailmast, polnud ruhnlastel väga kursis sündmustega, mis toimusid nende lähedal asuvatel territooriumidel. Kui Ajutine Valitsus oli 17. jaanuaril 1919 kuulutanud Ruhnu saare Eesti riigi osaks, polnud Ruhnu elanikud teadlikud isegi Eesti Vabariigi olemasolust.³⁷

Rahvast on Ruhnul alati vähe olnud. 1710. aastal oli ka Ruhnul katkuepidemia, mille käigus suri 123 saareelanikku, alles jäi ainult 80 inimest.³⁸ Küll aga oli 1842. aastaks juba elanike arv 389. Pärast seda oli ruhnlaste arv olnud enamasti 300 lähedal.³⁹ Ruhnul oli alati elatud suurperedes, mis koosnes paljudest inimestest. Vanemad inimesed elasid koos noorematega ning kanti enda tehtud riideid.⁴⁰ Esimene suurem muutus toimus ruhnlaste peredes 1920. aastate teisel poolel, mil ruhnlastel said endale perekonnanimed. Enne seda olid nende nimed ja peremärgid määratud talude järgi. Veel põhjalikum muutus viidi ruhnlaste saareühiskonnas läbi

³⁴ Küng, A. Rootslaste jälgedes. Kupar, Tallinn, 1991, lk 108, 110, 154

³⁵ Steffenson, J. Elu Ruhnul. Olion, Tallinn, 1994, lk 72, 74, 76, 82

³⁶ Samas, lk 70-71

³⁷ Arjakas, K. Eesti Vabariik 90: Sündmused ja arengud. Eesti Entsüklopeediakirjastus, Tallinn, 2008, lk 37

³⁸ Küng, A. Rootslaste jälgedes. Kupar, Tallinn, 1991, lk 113

³⁹ Saar, T. Kihnu ja Ruhnu. Eesti raamat, Tallinn, 1973, lk 35

⁴⁰ Steffenson, J. Elu Ruhnul. Olion, Tallinn, 1994, lk 35

aga 1930ndatel, mil kadusid põllusiilud ning talude maad aeti ühte krunti.⁴¹ Seega tõi kuulumine Eesti Vabariigi alla kaasa ka väikesi muudatusi ruhnlaste ühiskonnas. Kuigi Eestis anti 1925. aastal välja kultuuriautonoomia vähemusrahvustele,⁴² siis 1930ndate aastate kriisiajal anti vähemusrahvuste poliitikale vähem tolerantne suund. Eesti peaminister Kaarel Eenpalu tahtis „moderniseerida“ Vormsit ja Ruhnut, mis tema arvates olid muutumas „muuseumiteks“. Küll aga lubas Eesti valitsus siiski eestirootslastel võtta vastu Rootsi toetusi, mille sihiks oli nende kultuuri eripära säilitamine ja arendamine. Võib öelda, et suuri muudatusi Ruhnu saarel kuni nende lahkumiseni Rootsi teise maailmasõja ajal, Eesti valitsuse poolt siiski läbi ei viidud. 1944. aasta suvel ja sügisel toimus teise maailmasõja tõttu eestirootslaste ümberasumine Rootsi, mille käigus lahkus ka suurem osa Ruhnu elanike.⁴³

1.3 Eesti ja Läti sarnased ajaloolised jooned

Läbi ajaloo on Eestile ja Lätile iseloomulik sarnane geopoliitiline olukord takistanud mõlema piirkonna etnilisel grupil arendada välja omariiklust, mis peaks silmas kohalike elanike huve. Kummagi riigi territoorium on olnud paigaks, kus omavahel on põrkunud agressiivsed suurriigid. 13. sajandil langesid nii Eesti kui ka Läti ristirüütlite vallutusretkede ohvriks.⁴⁴ Nagu eestlastelgi, on lätlastel olnud oma „hea rootsi aeg“. Sellele tegi lõpu Põhjasõda 18. sajandi alguses, mil eestlased ja lätlased sattusid Vene võimu alla.⁴⁵ Ühine ajalugu seob meid ja lätlasi ka rahvusliku ärkamise ning omariikluse tekke ajal.

19. sajandil sai alguse eestlaste ja lätlaste rahvuslik liikumine. Põhirolli mängis selles osas talupoegade hulgas levinud kirjaoskus ja kommunikatsioonivahendite, eriti ajalehtede kiire areng. 1806. aastal hakkas ilmuma esimene eestikeelne ajaleht *Tarto maa rahva Näddali-leht*. Esimene läti keelne ajaleht, *Latviešu Azvies* hakkas ilmuma 1822. aastal. Sajandi teises pooles hakkas ilmuma ka rohkem ajalehti: läti keelne *Mājas Viesis* 1856. aastal, mida toimetab Ansis Leitāns ja eestikeelne nädalaleht *Perno Postimees* 1857. aastal, mida toimetab Johann Voldemar Jannsen. Viimane võttis ajalehes esimesena kasutusele väljendi „eesti rahvas“. Juris Alunāns võttis ajalehes *Mājas Viesis* kasutusele sõna „Latvija“, mis tähistas ala, millel elasid läti keelt

⁴¹ Steffenson, J. Elu Ruhnul. Olion, Tallinn, 1994, lk 9

⁴² Brunberg, G; Göransson, P; Hammerman, M jt. Hans Pöhl – rannarootslaste eestvõitleja. Stockholm-Tallinn: Eestirootslaste kultuuriühing *Svenska Odlingens Vännen*, 2010, lk 332

⁴³ Küng, A. Rootslaste jälgedes. Kupar, Tallinn 1991, lk 18-19;22

⁴⁴ Bleiere, D; Butulis, I; Feldmanis, I; Stranga, A; Zunda, A. *History of Latvia- the 20th Century*. Riga, Jumava, 2006, lk 11

⁴⁵ Gērmanis, U. Läti rahva elurada. Greif, Tartu, 1995, lk 5

kõnelevad inimesed.⁴⁶ Seega said Eesti ja Läti kirjasõna levik ning rahvuslik ärkamine alguse ühel ajal. Küll aga polnud sarnane ajalooline narratiiv piisav põhjus selleks, et see oleks ära hoidnud Eesti-Läti omavaheliste suhete teravnemise peale mõlema riigi iseseisvumist. Eriti väljendus Eesti-Läti suhete keerukus piirikonfliktiks, kus järeleandmiste tegemine osutus väga raskeks.

1.4 Eesti-Läti piiriprobleemi kujunemine

Eesti ja Läti jaoks muutus omavaheliste piiride määramine aktuaalseks 1917. aastal, mil Eestimaa kubermang ja Põhja-Liivimaa kubermang ühendati üheks haldusüksuseks.⁴⁷ Muutused kubermangude jaotuses olid seotud tsaar Nikolai II troonist loobumisega ning selle tagajärjel Petrogradis loodud uue Ajutise Valitsuse võimule tulekuga aasta alguses. Viimane kõrvaldas 30.märtsil baltisaksa aadli võimuorganid ning tuli vastu eestlaste nõudmistele kubermangude liitmise osas. Ka Ruhnu saare puhul oli antud muudatus oluline, sest tegemist oli ainsa eestirootsi asulaga, mis oli siinamaani olnud osa Liivimaast. 1917. aastal liideti ka see piirkond Eestimaa kubermanguga.⁴⁸

1917. aastal moodustati piiriküsimuse arutamiseks vastav komisjon. Eestimaa kubermangu komissar Jaan Poska määras antud komisjoni viis omapoolset liiget 1. augustiks ning Liivimaa kubermangukomissar Andrejs Priedkalns nimetas 12. septembril ametisse viis lätlast. 16. septembril andis Poska teada, et piirikomisjoni on 10 liiget valitud ja tööd võib lähiajal alustada.⁴⁹ Esimene ühiskoosolek peeti Valgas tõenäoliselt 1. oktoobril 1917.⁵⁰ Juba siis tekkisid aga lahkkelid Valga linna kuuluvuse osas. Komisjoni eestipoolsed liikmed olid väitnud, et linn peaks jääma Eestimaa kubermangu koosseisu, kuna sealse elanikkonna moodustavad enamuses eestlased ning Valga on ka Eesti raudteeliikluse keskus. Lätlased aga olid jällegi vastupidistel seisukohtadel.⁵¹ Piiriküsimus koos Valga linna kuuluvusega aga jäi lahtiseks, sest komisjon läks varsti peale oma tegevuse alustamist laiali.⁵² Antud juhul mängis

⁴⁶ Kasekamp, A. Balti riikide ajalugu. Tallinn: Varrak, 211, lk 101

⁴⁷ Arumäe, H. Võitlus Balti liidu loomise ümber 1919-1925. Eesti raamat, Tallinn, 1983, lk 43

⁴⁸ Brunberg, G; Göransson, P; Hammerman, M jt. Hans Pöhl – rannarootslaste eestvõitleja. Stockholm-Tallinn: Eestirootslaste kultuuriühing *Svenska Odlingens Vännen*, 2010, lk 220

⁴⁹ Burget, M. Eesti-Läti piiri määramine, lk 12-13

⁵⁰ Samas, lk 15

⁵¹ Arumäe, H. Võitlus Balti liidu loomise ümber 1919-1925. Eesti raamat, Tallinn, 1983, lk 43

⁵² Burget, M. Eesti-Läti piiri määramine, lk 15

tõenäoliselt rolli keeruline poliitiline olukord - Saksa vägede pealetung ja oktoobripöörde tagajärjel toimunud enamlaste võimuletulek.⁵³

Peale 26. oktoobril 1917 Petrogradis toimuvat enamlaste võimuhaaret, sattusid Eesti ja Läti kohalike enamlaste võimu alla. 15. novembril 1917 kuulutas Eestimaa Ajutine Maanõukogu ennast kõrgemaks võimuks Eestimaal. Mõni päev hiljem tuli kokku äsja moodustunud Läti Ajutine Rahvusnõukogu, mis ühendas endas mittemarksistlikke poliitilisi jõude ja kuulutas end läti rahva ainukeseks õiguspäraseks esindajaks. Demokraatlik blokk, mida juhtisid sotsiaaldemokraadid, üritas edendada Läti enesemääramise ideid sakslaste hõivatud Riias. Enamlased aga olid Balti kubermangudes populaarsemad, sest mitmed tegurid nagu näiteks sadade tuhandete lätlaste ilmajäämine kodukohast sõja käigus, aitas kaasa poliitiliste vaadete radikaliseerumisele. Küll aga ei jäänud enamlikul võimul aega Eesti-ja Liivimaal kuigi palju kinnistuda, sest Saksamaa sõjaväe pealetung sundis enamlasi 1918. aasta veebruaris täielikult Liivi-ja Eestimaast loobuma. Eesti Maanõukogu tegevorgan, kolmeliikmeline Eestimaa Päästekomitee, kasutas ära võimalust 24. veebruaril, enne Saksamaa sõjaväe jõudmist Tallinna, kuulutada välja Eesti riiklik iseseisvus.⁵⁴ 17. novembril 1918 loodi Läti Rahvusnõukogu, mis kuulutas järgmisel päeval iseseisvaks Läti.⁵⁵

Peale maailmasõja lõppu ning iseseisvuse välja kuulutamist, soovisid eesti poliitikud taaskord piiri küsimuse koos Valga kuuluvusega uuesti üles võtta. Selle jaoks otsustati Maanõukogu koosolekul 28.novembril 1918 varasemad piirikomisjonid kokku kutsuda.⁵⁶ Läti Vabariik aga kujunes võrreldes Eestiga raskemates tingimustes, sest Saksa väed püsisid seal kauem kui Eestis, läti rahvuslike kaitsevägede loomine edenes vaevaliselt ning pealetungivale Punaarmeele ei suudetud vastupanu osutada.⁵⁷ Erinevalt Lätist oli Eesti Ajutine Valitsus suutnud 1918. aasta lõpul ja 1919. aasta algul luua tugeva sõjaväe ning tänu sellele suure osa punaarmeeest Eesti territooriumilt tagasi löönud.⁵⁸ Läti Ajutine Valitsus ning president Kārlis Ulmanis pöördusid 1919. aastal abi saamiseks Eesti poole. Sama aasta 18. veebruaril sõlmiti Eesti-Läti suhteid ja ühist sõjategevust käsitlev leping. Selle järgi said Eesti võimud õiguse korraldada Läti kodanike mobilisatsiooni, nende väljaõpet ning formuleerida üksikpataljonide

⁵³ Burget, M. Eesti-Läti piiri määramine, lk 13

⁵⁴ Kasekamp, A. Balti riikide ajalugu. Varrak, Tallinn, 2011, lk 124-126

⁵⁵ Samas, lk 128

⁵⁶ Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 17

⁵⁷ Arumäe, H. Piirikonfliktist liidulepinguni. // Looming 8/1995, lk 1117

⁵⁸ Eesti ja Läti suhted 1920-1925: Dokumentide kogumik. Koost. Heino ja Tiit Arumäe. Tallinn: Umara, 1999, lk 4

näol Läti sõjaväeosi.⁵⁹ 18. veebruaril 1919 sõlmitud Eesti-Läti lepingusse määrati Eesti poolt lisaks sõjategevust käsitlevatele punktidele ka Valga kuuluvuse küsimus. Lepingu järgi pidi linn jääma koos teiste segarahvastikuga asustatud seitsme piiriäärse vallaga Eesti koosseisu. Seda peeti lepingu järgi kehtivaks senikaua, kui Eesti-Läti piir lõplikult kindlaks määratakse.⁶⁰ Asjaolu, et mõlemad rahvused tahtsid Valga linna endale, oli ilmnenud juba 1917. aastal. Võib arvata, et eestlased kasutasid antud olukorras ära lätlaste keerulist situatsiooni määrates Valga kuuluvuse üheks lepingu punktiks. Tõenäoliselt loodeti, et see tagab ka hiljem selle, et Valga koos teiste lepingus määratletud piirkondadega jäävadki Eesti Vabariigi koosseisu.⁶¹

Lätlased aga pidasid lepingut, kus Valga määrati ajutiselt Eestile, kehtetuks.⁶² See ilmnis juba 1919. aasta suvel, mil Läti valitsus tõi välja, et Jānis Ramans ning Jorgis Zemitāns, kes olid veebruaris allkirjastanud Eesti-Läti lepingu, polevat saanud volitusi territoriaalseteks läbirääkimisteks.⁶³ Kujunes välja kaks vastandlikku tendentsi: ühelt poolt mõisteti mõlema riigi valitsusringkondades tiheda majandusliku, poliitilise ja kaitsekoostöö tähtsust, kuid teiselt poolt hakkas naabrite omavahelisi suhteid pingestama piirikonflikt.⁶⁴

1.5 Eesti-Läti suhete teravnemine

Nagu eelnevalt märgitud, oli juba 18. veebruaril 1919 Eesti ja Läti vaheline leping tekitanud kahe riigi vahel lahkhelisid. 21.juulil 1919 sõlmisid mõlemad riigid uue sõjalise koostöö lepingu. Ühe paragrahvina toodi välja see, et Läti Vabariik peab Eestile tasuma kõikide kulutuste eest, mis Eesti ülemjuhatus oli pidanud tegema läti rahvuslike vägede organiseerimisel, relvastamisel, varustamisel ja toitlustamisel. Samuti oli üheks lepingu punktiks Eesti-Läti komisjoni moodustamine, mis määrab kindlaks antud kulude suuruse ning tasumise korra ja tähtaja. Lõpliku piiri kindlaksmääramiseks otsustati lepingu järgi moodustada veel üks segakomisjon, kus oleks arvult viis liiget mõlema riigi poolt. Komisjonide istungid pidid hakkama Valgas toimuma.⁶⁵ Lätlaste seas aga hakkasid levima järjest rohkem eesti-

⁵⁹ Arumäe, H. Piirikonfliktist liidulepinguni. // Looming 8/1995, lk 1117

⁶⁰ Samas, lk 1117

⁶¹ Burget, Meelis. Eesti-Läti piiri loomine, lk 19

⁶² Eesti ja Läti suhted 1920-1925: Dokumentide kogumik. Koost. Heino ja Tiit Arumäe. Tallinn: Umara, 1999 4-6.

⁶³ Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 18

⁶⁴ Eesti ja Läti suhted 1920-1925: Dokumentide kogumik. Koost. Heino ja Tiit Arumäe. Tallinn: Umara, 1999 4-6.

⁶⁵ Eesti ja Läti sõjalise koostöö leping. 21.07.1919. Eesti ja Läti suhted 1920-1925: Dokumentide kogumik. Koost. Heino ja Tiit Arumäe. Tallinn: Umara, 1999, lk 25-26

vastased meeleolud, mis olid seotud piiriküsimusega ning Eesti sõjaväelaste tegevusega Läti aladel. Johan Laidoner oli saanud juba Landeswehr'i sõja algul Põhja-Lätimaalt kaebusi Eesti sõdurite omavoli üle.⁶⁶ Eestlased, kes olid enamlaste vastu võideldes 1919. aasta kevadel Läti territooriumile sattunud, olevat näiteks mitmest Läti talust ning mõisast hobuseid ning muud vajalikku enda valdusesse võtnud. Seda aga oli tehtud ilma midagi vastu andmata.⁶⁷ Detsembris 1919 ilmnas, et Põhja-Liivimaa territooriumilt tuli jätkuvalt väga sagedasti lätlaste kaebusi Eesti sõjaväe ülekohtuse käitumise kohta. See seisnevat ka tsiviilasutuste töö häirimises.⁶⁸ Eesti sõdurid, kes hoidsid Lubani järvest põhja pool rinnet, kaebasid aga jällegi kohalike vaenulikkuse üle.⁶⁹ Seega oli Eesti sõdurite viibimine Läti territooriumil mõlema poole jaoks probleeme tekitav. Kindral Laidoner käskis sama aasta 7.oktoobril Läti välisministrile teatada, et lätlased peaksid rohkem hindama Eesti Vabariigi vägede teeneid Läti vabariigi loomisel. Laidoner tunnistas üksikute Eesti sõdurite seadusvastaseid tegusid Lätis, kuid rõhub sellele, et lätlased peaksid need mõned intsidendid kõrvale jätma ning mitte laskma nendel omavahelist vahekorda rikkuda. Kindral toob ka välja, et Valga peaks jääma Eestile, sest on riigi raudteede sõlmpunktiks.⁷⁰ Siit ilmneb, et Eesti-Läti omavahelistes suhetes valitsesid 1919. aastal teravad vastuolud. Küll aga olid mõlemad konflikti osapooled alati huvitatud nende lahendamisest. Sellest annab tunnistust, et sama aasta 15.septembril tuli taaskord kokku komisjon Eesti-Läti piiri määramiseks, mis pidas Valgas kolm istungjärku: septembri teises pooles, novembri lõpus ning 1920. a veebruari lõpus.

8.oktoobril palus Läti valitsus taaskord Eestilt abi, sest saksa-vene väed ähvardasid Riiat. Eestlased aga soovisid abi andmist reguleerida uue sõjalise lepinguga. Laidoner soovis, et sellega otsustatakse ära ka Valga küsimus.⁷¹ Nagu eelnevalt näha, oli Laidoner arvamusel, et Valga linn peab Eestile kuuluma ning tema jaoks oli väga tähtis, et see võimalikult kiiresti ära otsustatakse. Oktoobris sõlmitigi Eesti ja Läbi Vabariigi vahel järjekordne sõjaline konventsioon, kus muuhulgas lubasid lätlased tasuta eestlastele kõikide väljaminekute eest,

⁶⁶ Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 23

⁶⁷ Ernst Saarepera Eesti sõjavägede ülemjuhataja staabile. 02.11.1919. Eesti ja Läti suhted 1920-1925: Dokumentide kogumik. Koost. Heino ja Tiit Arumäe. Tallinn: Umara, 1999 lk 44

⁶⁸ Läti Välisministeeriumi ringkiri. 30.12.1919. Samas, lk 49

⁶⁹ Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 24

⁷⁰ Kindral-major Laidoneri kiri Eesti peaministrile. 7.11.1919. Eesti ja Läti suhted 1920-1925: Dokumentide kogumik. Koost. Heino ja Tiit Arumäe. Tallinn: Umara, 1999, lk 29-30

⁷¹ Eesti valitsuse salajane otsus. Eesti ja Läti suhted 1920-1925: Dokumentide kogumik. Koost. Heino ja Tiit Arumäe. Tallinn: Umara, 1999, lk 32

mis Eesti sõjavägi oli kandnud bolševikest ja Landeswehr'i mässu mahasurumisel.⁷² Küll aga polnud lepingus mainitud Valga linna küsimust, mis jäi siiski arutamisele piirikomisjonis.

Pärast seda kui piiride määramiseks taaskord komisjonid loodi 1919. aastal, oli kõigepealt küsimus, millest piirijoone loomisel lähtuda. Selle puhul oldi eriarvamusel - lätlased soovisid aluseks võtta vene impeeriumiaegne maakonnapiir, eestlased aga jällegi soovitasid lähtuda keelepiirist. Valgas otsustati läbi viia sealse elanikkonna ankeetküsitlus.⁷³ Selle järgi selgus, et Valga südalinnas elas eestlasi 5382, lätlasi 3678 ning muudest rahvustest 1339. Arvesse võttes ka aguleid, oli eestlasi 7064 ning lätlasi 5496.⁷⁴ Kui segakomisjon rahvaküsitluse tulemusi arutama hakkas, teatas Läti pool, et nad ei pea andmeid piiri otsustamiseks määravateks. Nad pakkusid eestlastele võimalust Valga linn omavahel poolitada, kuid eestlased lükkasid selle tagasi.⁷⁵ Seega oli olukord selline, et piirikonfliktis, kus põhirolli mängis Valga küsimus, ei olnud 1919. aasta lõpuks erilisi muutusi.

Eesti-Läti omavahelised arusaamatused muutsid kahe riigi suhted veelgi halvemuse poole. See kulmineerus sellega, et levisid meeleolud, mis õhutasid omavahelise sõjalise konflikti teket. Selle keskmeks oli Valga linna kuuluvus. Läti valitsus lasi 1920.aasta kevadel Eesti piiri suunas toimetada sõjaväe ja sõjavarustuse. Selleks, et luua eesti-vastast meeleolu, lasti ühel diviisil läbi Riia linna põhja poole marssida. Ka Läti ajakirjanduses räägiti võimalikust sõjast Eesti ja Läti vahel.⁷⁶ Selle kõige peamiseks põhjuseks oli konflikt Valga pärast ning eesti sõdurite viibimine Läti territooriumil.

Eestlased olid seisukohal, et vajadusel tuleb end kaitsta. Eesti kindral, Jaan Soots, käskis märtsis 1920 antud olukorras juhtnõõrideks võtta järgmisi punkte: 1) Eestlased ei karda sõda, kuid ei taha seda 2) Tuleb jääda rahulikuks 3) Piiri määramisel on vaja anda küsimus komisjoni kätte, mille eesotsas oleks Suur-Britannia erapooletu esimees. Samas aga tõi ta ka välja, et sõjavägi peab olema valmis oma riigi ja rahva iseseisvust ja puutumatus kaitsma iga võimu vastu, kes eestlasi ähvardab.⁷⁷ Ka eestlased saatsid Valka 3. ja 7. jalaväepolgu ja 6 soomusrongi, samuti

⁷² Eesti ja Läti sõjalise konventsiooni projekt. Oktoober 1919. Eesti ja Läti suhted 1920-1925: Dokumentide kogumik. Koost. Heino ja Tiit Arumäe. Tallinn: Umara, 1999, lk 39

⁷³ Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 27

⁷⁴ Arumäe, H. Võitlus Balti liidu loomise ümber 1919-1925. Eesti Raamat, Tallinn, 1983, lk 43

⁷⁵ Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 31

⁷⁶ Arumäe, H. Võitlus Balti liidu loomise ümber 1919-1925. Eesti Raamat, Tallinn, 1983, 44

⁷⁷ Eesti kindralstaap Eesti sõjaväe esindajale Riias. 12.03.1920. Eesti ja Läti suhted 1920-1925: Dokumentide kogumik. Koost. Heino ja Tiit Arumäe. Tallinn: Umara, 1999 lk 64

olid Läti piirile lähenenud ratsavägi ning partisanid.⁷⁸ Ka ajalehtedel oli oma roll, miks eestlased ja lätlased üksteise vastu väga negatiivselt meelestatud olid.

27. jaanuaril 1920 refereeris Valgas ilmuv ajaleht „Rajalane“ Läti välisministri Zigfrīds Meierovicsi kõnet, kus viimane lubas eestlased Valgast jõuga välja lüüa kasutades sõjaväge. Sellest hetkest alates sai sõda ajalehtede veergudel sisse erilise hoo. 1920. aasta märtsi alguses kirjutati ajalehes *Sotsiaaldemokraat*, et Lätimaa poolt jõuab meie poole paks porilaine ning polevat ühtegi siiajõudvat ajalehte, milles ei pillutaks Eesti poole alatut laimu. *Päevalehes* arvati, et vaidlusalusteks aladeks oli „põline Eesti pind“, millele oli osaks saanud vaid ajutine lätistumine. Lätlased aga teatasid omakorda, et „eestlaste kultuurivastased teod okupeeritud Põhja-Lätimaal panevad kividki kisendama“. Eriti õhutas sõjalist konflikti ühes Läti ajalehes ilmunud pöördumine Läti sõjaväe poole, mida refereeris *Päevaleht* juulis 1920. Mainiti, et võõras võim ei saa olla lätlaste saatuse äramäärajaks ning vajadusel astub Läti sõjavägi kui üks mees rahvaga koos välja.⁷⁹

Mingit sõjalist konflikti lätlastega ei tekkinud, kuid sellise asja võimalikus andis märku sellest, kui kriitiliseks olid omavahelised suhted muutunud kahe riigi vahel, keda tegelikult ühendas väga tugevalt ühine ajalooline saatus.

1.6 Balti liit ja Eesti-Läti piirikonflikt

Nii Eesti kui ka Läti jaoks oli välispoliitika eesmärgiks riigi suveräänsuse ja rahvusvahelise seisundi kindlustamine. Ka juhtideed riigi julgeoleku tagamisel olid sarnased, millest olulisemaks võib pidada orienteeritust läände ning koostööd lõuna-ja põhjapoolsete Venemaa piiririikidega.⁸⁰ Eriti teravalt oli Eesti Vabariigi positsioon teiste rahvaste ja riikide keskel päevakorras 1920. aastal. Sama võib öelda ka Läti kohta, kellega suhted olid muutumas järjest pingelisemaks seoses piirikonfliktiga.⁸¹ Mõlema riigi jaoks oli üheks tähtsamaks välispoliitiliseks eesmärgiks Balti liidu loomine, mis sundis omavahelisi probleeme lahendama. Balti liit oli sõjalis-poliitiline liit Nõukogude Liidu võimalike rünnakute eest ning oli oluline ka

⁷⁸ Soome leitnant Osolin Soome kindralstaabile. 20.03.1920, Eesti ja Läti suhted 1920-1925: Dokumentide kogumik. Koost. Heino ja Tiit Arumäe. Tallinn: Umara, 1999, lk 76

⁷⁹ Michelson, L. Eesti-Läti merepiiri konflikt. Tartu ülikool, 1998, lk 13-14

⁸⁰ Eesti ja Läti suhted 1920-1925: Dokumentide kogumik. Koost. Heino ja Tiit Arumäe. Tallinn: Umara, 1999, lk 6

⁸¹ Arumäe, H. Võitlus Balti liidu loomise ümber 1919-1925. Eesti Raamat, Tallinn, 1983, lk 3

suhtlemisel Rahvasteliidu ja suuriikidega.⁸² Esialgu pidid liitu koonduma Soome, Eesti, Läti, Leedu ja Poola.⁸³ Eestis oli Balti liidu loomise idee kõlanud juba 1917. aastal, mil toimus Eestimaa Kubermangu Ajutise Maanõukogu liikmete istung. Juba siis oli väljendatud oma muret pingelise sisepoliitika ja rahvusvahelise olukorra üle, mis süvendasid tulevikuperspektiivide ebamäärasust. Jaan Tõnisson, Eesti Demokraatlikust Erakonnast, oli avaldanud lootust, et Leedu, Läti, Soome ja Skandinaavia rahvaste vahel tekiks ühendus, mis tähendaks, et rahukonverentsil oleks sellisel 30-miljonilisel rahvasteliidul oma mõju.⁸⁴

15. jaanuarist 22. jaanuarini 1920 toimus Helsingis konverents, kust võtsid osa Soome, Eesti, Läti, Leedu ja Poola. Esindatud riikide seas kõlasid erinevad seisukohad Nõukogude Venemaa suhtes. Soome, Läti ja Poola hääletasid selle poolt, et enne sõjalise konventsiooni sõlmimist ei ratifitseeri ükski riik Nõukogude Venemaaga rahu ilma teiste asjaosaliste riikidega kooskõlastamata. Eesti aga oli juba selleks ajaks tegelikult alustanud rahuläbirääkimisi idanaabriga ning hääletas antud ettepaneku vastu. Kuigi Eesti delegatsioon pidas väga oluliseks sõjalise konventsiooni sõlmist, taheti olla oma rahuläbirääkimistes Nõukogude Venemaaga vabad. Konverentsil osalenud riikide erimeelsustest annab tunnistust ka terav vastuolu Leedu ja Poola vahel, mis seisnes selles, et Leedu arvates ähvardas Poola Leedu riiklikku olemasolu. Küll aga pidasid kõik konverentsist osavõtnud riigid oluliseks sõjalise konventsiooni kava loomist Nõukogude Venemaa võimalike rünnakute vastu.⁸⁵ Eesti-Läti piiriküsimus oli ka antud kokkusaamisel päevakorras. Lätlased võtsid teema üles konverentsi rahvuskomisjonis ning viimane esitas omapoolse soovitusel luua konverentsil osalevate riikide esindajatest komisjon Eesti-Läti tüliküsimuse lahendamiseks, kuid soovitusel see jäigi.⁸⁶ Küll aga näitas see seda, et Eesti-Läti vaheline piirikonflikt oli muret tekitav juba siis Balti liidu loomise seisukohast. Nagu Helsingis selgus, oli antud liiduga seotud riikide vahel ka teisi erimeelsusi. Poola ja Leedu vaheline konflikt ei saanudki hiljem lahendust, mis sai ka üheks takistuseks Balti liidu loomisel.⁸⁷ Eesti ja Läti aga mõistsid siiski, et nende vaheline piiriküsimus peab jõudma konkreetse tulemusteni ning selle jaoks astuti ka edaspidi vastavaid samme.

⁸² Medijainen, E. Eesti välispoliitika Balti suund 1926-1934. TÜ Ajaloo-ja rahvastikuteaduse labor, Tartu, 1991, lk 4

⁸³ Arumäe, H. Võitlus Balti liidu loomise ümber 1919-1925. Eesti Raamat, Tallinn, 1983, lk 3

⁸⁴ Samas, lk 4

⁸⁵ Samas, lk 29-32

⁸⁶ Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 34

⁸⁷ Gërmanis, U. Läti rahva elurada, Greif, Tartu, 1995, lk 243

Pärast Helsingist saabumist pidasid eestlased ja lätlased ka Tallinnas 25. ja 26. jaanuaril omavahelisi koosolekuid.⁸⁸ Teiste seas võtsid neist osa Eesti peaminister Jaan Tõnisson, välisminister Ado Birk ning Läti välisminister Zigfrīds Meierovics.⁸⁹ Arutamisele tuli piiriküsimus ja vaidlusaluste maa-alade ajutine valitsemine. Valga kuuluvuse puhul olid lätlased nõus kas linna jagama või andma otsustamine vahekohtule.⁹⁰ Kuna eestlased polnud endiselt nõus Valgat poolitama,⁹¹ otsustatigi, et piiri peab kindlaks määrama erapooletu isiku poolt juhitud komisjon.⁹²

1920. aasta augustil kogunesid Riiga, Bulduri konverentsile, Soome, Eesti, Leedu ja Poola delegatsioonid ja taaskord oli päevakorral sõjalis-poliitilise liidu moodustamise küsimus. Üldine rahvusvaheline olukord oli aga antud konverentsi ajal väga pingeline - Poola riik seisis kokkuvarisemise lävel ning Punaarmee edusammud leidsid suurt vastukaja kogu maailmas.⁹³ Poola valitsuse üheks oluliseks eesmärgiks oli sõjalise abi saamine Balti riikidelt ning ühtlasi püüdsid Poola valitsevad ringkonnad konverentsi ära kasutada, et allutada Balti riike Poolale. Ka Leedu delegatsiooni poliitiline joon oli seotud Poola valitsuse anastuslike taotlustega Leedu suhtes. See tõttu suhtus Leedu sõjalis-poliitilise liidu loomise kavasse Poola osavõtul väga kõhklevalt ning tegi ettepaneku luua koos Eesti ja Lätiga hoopis Balti riikide kolmikliit. Eesti delegatsioon oli ilmunud konverentsile aga kindla eesmärgiga - teha kõik, mis võimalik, et sõjalis-poliitiline liit luuakse viie riigi vahel. Sellisele seisukohale jäädi hoolimata sellest, et Leedu delegatsiooni algatusel oli sõjalise lepingu küsimus konverentsi päevakorrast maha võetud. Rääkides Läti delegatsiooni eesmärkidest Bulduri konverentsil, ei erinenud need Eesti omadest. Samal ajal aga andis end tunda siiski piirikonflikt. Konverentsi tulemustest on kaalukaimad poliitilise lepingu allakirjutamine ning Nõukogude-vastase sõjalise lepinguprojekti väljatöötamine. Üheks oluliseks kohaks oli antud lepingu 2. artikkel, mis kohustas lepinguosalisi riike lahendama kõik nende vahel tekkinud piiri-või territoriaalsed tülid. Vajaduse korral oli ettenähtud pöördumine vahekohtu või Rahvasteliidu poole.⁹⁴

Eesti ja Läti vahel oli juba selleks ajaks piiride määramisel kokku tulnud uus komisjon, kuhu kuulusid ka Inglise esindajad. Ühest küljest see näitab, kui keeruliseks oli ostunud Eesti-Läti omavaheline piiritüli, sest selle lahendamiseks oli vajalik kaasata ka erapooletuid esimehi.

⁸⁸ Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 34

⁸⁹ Arumäe, H. Võitlus Balti liidu loomise ümber 1919-1925. Eesti Raamat, Tallinn, 1983, lk 44

⁹⁰ Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 34

⁹¹ Arumäe, H. Võitlus Balti liidu loomise ümber 1919-1925. Eesti Raamat, Tallinn, 1983, lk 44

⁹² Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 35-36

⁹³ Arumäe, H. Võitlus Balti liidu loomise ümber 1919-1925. Eesti Raamat, Tallinn, 1983, lk 47

⁹⁴ Samas, lk 49-53

Samas aga annab see tunnistust sellest, et mõlema riigi jaoks oli siiski prioriteediks konflikti lahenedamine. Kahtlemata mängisid just ühised välispoliitilised huvid siin määravat rolli. Balti liidu loomine, mis oli sel hetkel väga teravalt mõlema riigi jaoks päevakorras, sai tegelikult teoks alles 1934. aastal Eesti, Läti ja Leedu vahel. Algsest Balti liidu loomise ideest erines see nii riikide koosseisu tõttu kui ka sellepärast, et sõlmitud leping ei sisaldanud sõjalist koostööd.⁹⁵

⁹⁵ Medijainen, E. Eesti välispoliitika Balti suund 1926-1934. TÜ Ajaloo-ja rahvastikuteaduse labor, Tartu, 1991, lk 42

2. Ruhnu saare roll Eesti-Läti piirijoone loomisel

2.1 Ruhnu kuuluvus 1919. aastal

Lisaks Balti liidu loomisega seotud konverentsidele 1920. aastal, oli Eesti-Läti vaheline piiriküsimus üles kerkinud ka 1919. aasta jaanuaris Versailles` rahukonverentsil. Liitlasriigid soovisid, et eestlaste ja lätlaste poolt antavates memorandumites poleks omavahelisi territoriaalseid vastuolusid. Eesti ja Läti aga ei saanud omavahel kokkuleppele, mistõttu kirjeldasid mõlemad riigid riigipiire selliselt nagu neile sobivam oli. Lätlased esitasid rahukonverentsile „Memorandumi Läti kohta“. Teiste piirkondade seas mainiti ka Ruhnu saart, mille puhul toodi välja, et see asuvat Läti territoriaalvetes, kuulus enne Saaremaa külge kuulumist Kuramaa alla ning sealne raadiojaam ning majakas on olulised Riia laevandusele.⁹⁶ Tegemist oli lätlaste seas kõige levinumate argumentidega, millega õigustati seda, et Ruhnu peaks Lätile kuuluma.

Peale tsaarivalitsuse kukutamist ei kuulunud Ruhnu saar aga otseselt ühegi riigi alla. Saart ei külasthanud enamlased ning samuti ei sattunud saarele okupatsiooniväed. Keerulistes tingimustes, kus merel viibis palju sõjalaevu, ei lahkunud ruhnlased ka kodukohast.⁹⁷ See kõik viitab sellele, et erinevalt teistest lähedal asuvate piirkondade elanikest, puudus ruhnlastel kokkupuude suuremate sõjaliste konfliktidega ning ühtlasi elati korralikus infosulus, sest kontakt maismaaga oli minimaalne. Ajutine Valitsus oli juba 17. jaanuaril 1919 kuulutanud Ruhnu saare Eesti riigi osaks.⁹⁸ Selle jaoks, et ka faktiliselt kindlaks määrata Ruhnu saare kuuluvus Eesti vabariigi koosseisu, pidid eestlased ruhnlastega läbirääkimisi pidama. Sama aasta kevadel komandeeriti Ruhnu saarele ametiasjus Eesti mereväekapten Rudolf Schiller, kes andis ülevaate saare olukorrast oma kirjas peaministrile 10. mail 1919. Schiller andis teada saare elanike pikaajsest isolatsioonist maismaast ja teadmatusest Eesti riigi olemasolust. Johan Moon, kes oli Ruhnu elanike poolt ajutiselt ametis, sai oma käsud ohvitseri sõnul Kuressaare maakonna valitsuselt. Eesti ohvitser oli Ruhnu elanikke teavitanud, et neil on Tallinnas oma Rootsi rahvusminister, kelle poole ta lubas ka ise pöörduda.⁹⁹ Ruhnlased kirjutasidki antud ministrile, Hans Pöhlile, paludes abi erinevates küsimustes, nagu näiteks luba

⁹⁶ Arumäe, H. Võitlus Balti liidu loomise ümber 1919-1925. Eesti Raamat, Tallinn, 1983, lk 21

⁹⁷ Kaljumäe, V. Kuidas „vallutati“ Ruhnu saar. //Kaitse Kodu 17,1938, lk 588

⁹⁸ Arjakas, K. Eesti Vabariik 90: Sündmused ja arengud. Eesti Entsüklopeediakirjastus, Tallinn, 2008, lk 37

⁹⁹ Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 67-68

oma tarbeks riigimetsa raiumiseks ning et saarele saadetaksoola.¹⁰⁰ Ohvitser rääkis ruhnlastega veel saare elanike valduses oleva hülgerasva vahetamisest soola ja padrunite vastu. Schiller keelustas saare elanike läbikäimise võõraste maadega¹⁰¹, millepuhul peeti tõenäoliselt silmas Lätit. Nimelt olid Eesti ohviterini jõudnud kuuldused sellest, et Läti peaminister Ulmanis oli kuulutanud Ruhnu saare Lätimaa omaks.¹⁰² Seega võis juba 1919. aasta kevadel arvata, et lätlased soovivad Ruhnu saart enda alluvusse hoolimata sellest, et see võib põhjustada erimeelsusi ja konflikte Eesti ja Läti vahel.

4. juunil 1919 võttis Eesti Asutav Kogu vastu Eesti Vabariigi Valitsemise Ajutise Korra, mille teises paragrahvis toodi välja kõik alad, mis kuuluvad Eesti Vabariigi koosseisu. Nende seas ka Ruhnu saar.¹⁰³ Enne seda oli toimunud eestlaste ekspeditsioon Ruhnule, mille eesmärgiks oli juba tõsisem kavatsus Ruhnu saart liita oma riigiga. Valitsuse poolt määratud ekspeditsiooni liikmeteks olid siseministeriumi esindaja Nikolai Blees, kaubandus- ja tööstusministeriumi esindajad Elmar Paldrock ja Otto Truumees, riigikontrolli esindaja J. Kuusik ning sõjavägede ülemjuhataja poolt oli igaks juhuks kaasa antud ka 5 sõdurit. Nikolai Blees oli sel ajal Rootsi rahvussekretär Eestis, kes täitis vahendajarolli rahva, keskvõimu ja välismaiste annetajate vahel.¹⁰⁴ Prof. Paldrocki aga peeti Eesti ajalehtede järgi üheks paremaks Ruhnu rahva elu-olu tundjaks, sest ta oli puutunud ruhnlasega isiklikult kokku neile arstiabi andes.¹⁰⁵ Seega oli kaasatud ekspeditsioonile inimesi, kellel oli ka olemas seotus Ruhnu elanikega.

Ekspeditsioon sõitis Tallinnast välja 30. mail aurik "Kompassiga". Nikolai Blees pidas saarerahvale rootsikeelse kõne, kus tutvustas neile viimaseid poliitikasündmusi, luges ette iseseisvusmanifesti ning kuulutas Ruhnu saare Eesti Vabariigi osaks. Sellele järgnes vabariigi lipu heiskamine ja riigihümni laulmine. Ruhnlaste seisukohast oli aga oluline see, et saare elanikelt osteti ekspeditsiooni käigus 7000 punda hülgerasva, mis oli ametlikult ka üheks saarele sõidu eesmärgiks.¹⁰⁶ Selle ostmisel eestlaste poolt oli seega ilmselt ka väike poliitiline tagamõte.

Saaremaa ajaleht „Meie Maa“ kirjutas 1919. aasta suvel, et Ruhnu esindajad olid käinud Kuressaares ja rääkinud, et Läti ohvitserid olid käinud saarel oma valitsust soovitamas.

¹⁰⁰ Brunberg, G; Göransson, P; Hammerman, M jt. Hans Pöhl – rannarootslaste eestvõitleja. Stockholm-Tallinn: Eestirootslaste kultuuriühing *Svenska Odlingens Vännen*, 2010, lk 225-226

¹⁰¹ Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 67-68

¹⁰² Samas, lk 67-68

¹⁰³ Eesti riikluse alusdokumendid 1917-1920. Rahvusarhiiv, Tartu, 2008, lk 248

¹⁰⁴ Brunberg, G; Göransson, P; Hammerman, M jt. Hans Pöhl – rannarootslaste eestvõitleja. Stockholm-Tallinn: Eestirootslaste kultuuriühing *Svenska Odlingens Vännen*, 2010, lk 239

¹⁰⁵ Iseseisvuse väljakuulutamine Ruhnu saarel. Tallinna Teataja nr 148. 18. juuli 1919.

¹⁰⁶ Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 68

Ruhnlased aga olevat otsustanud juba Eestiga liituda ning selle riigi alla ka jääda.¹⁰⁷ Siinkohal pole teada, millised nägid välja lätlaste läbirääkimised Ruhnu saare elanikega, kuid ruhnlaste suhtumisest „Meie Maa“ artikli järgi võib oletada, et eestlased oli neile rohkem muljet avaldanud.

2.2 Ruhnu saare küsimuse ülesvõtmine lätlaste poolt piirikomisjoni töös

Nagu eelnevalt mainitud, ei saavutanud eestlased ja lätlased 1920. aasta alguses piirikonfliktis konkreetseid tulemusi. Sellest tulenevalt üritati seda lahendada erapooletute vahendajate abil, kelleks olid Inglismaa esindajad. Vahekohtunike etteotsa asus Inglise kolonel Stephen Tallents, kes määras ajutiselt piiri Eesti ja Läti vahel. 1. juulil 1920 otsustas Tallents, et Valga peaosa jääb Eestile nagu ka raudteejaam. 3. juulil määras ta kindlaks ka ülejäänud piiriosa¹⁰⁸ Heinastest Kudepini, kuid Inglise esindaja ei öelnud sõnagi sellest idas oleva lõigu ega Ruhnu saare kohta.¹⁰⁹ Stephen Tallentsi näol polnud tegemist lätlastele ja eestlastele täiesti tundmatu inimesega. Tallents oli 1919. aasta märtsis inspekteerinud 40-liikmelise komisjoni eesotsas Vabadussõja rinnet Eestis. Samal aastal määrati ta Briti komissariks Balti provintssides.¹¹⁰ Tema määratud Eesti-Läti vahelise piiri vastu aga protestisid nii Eesti kui ka Läti valitsused, sest see arvestavat vähe mõlema rahvuse etnilisi piire.¹¹¹

Stephen Tallents polnud juulis 1920 piiri määrates maininud Ruhnu saart, kuid lätlased olid selle kuuluvusele juba kevadel tähelepanu pööranud. 26. aprillil toimunud Eesti-Läti piirikomisjoni kokkusaamisel tõstatati Läti poolt esimest korda üles ettepanek arutada teiste küsimuste hulgas ka Ruhnu saare kuuluvust. Tallents leidis aga, et see ei kuulu rangelt võttes piirikomisjoni töövaldkonda, kuid juhul kui Eesti pool sellega nõus on, võib küsimusega tegeleda. Eesti välisminister Ado Birk avaldas aga soovi Ruhnu teemat mitte puudutada.¹¹² Seda kajastati ka *Päevalehes*, kus mainiti, et Ruhnu saare küsimus, mille käsitlemise kohta oli Läti valitsus teinud ka kirjaliku ettepaneku, jäeti esialgu piirikomisjoni tööst kõrvale.¹¹³ Võib järeldada, et Birki arvamus antud küsimuses põhines sellel, et eestlased olid Ruhnu saare juba eelneval aastal enda riigi koosseisu kuulutanud ning selle ka seaduslikult kindlaks määranud.

¹⁰⁷ Ruhnu vallavanem abilisega. *Meie Maa*, nr 41, 27. august 1919

¹⁰⁸ Arumäe, H. Võitlus Balti liidu loomise ümber 1919-1925. Eesti raamat, Tallinn, 1983, lk 45

¹⁰⁹ Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 67

¹¹⁰ Samas, lk 124-125

¹¹¹ Ant, J. Eesti 1920. Iseseisvuse esimene rahuaasta. Olion, Tallinn, 1990, lk 120-121; 124;126

¹¹² Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 44

¹¹³ Eesti-Läti vahekohtu istumise esimene päev. *Päevaleht* nr 94, 28. aprill 1920,

Samuti tähendas Ruhnu saare küsimuse ülesvõtmine seda, et piirikonflikt Eesti-Läti vahel oleks laienenud ning omavaheliste kompromissideni jõudmine lükkunuks edasi. Ka kolonel Tallents oli ilmselt läinud piiri määramisel lihtsamat vastupanu teed Ruhnu saare küsimust mitte puudutades, kuna ta polnud huvitatud läbirääkimiste pikendamisest.¹¹⁴ Kahtlemata mängis siin rolli Balti liidu loomise kavatsus, mille teostamist piirikonflikt raskendas.

Tähtis roll oli Ruhnu konflikti puhul Eesti ajalehtedel, mis olid Ruhnu küsimuse ajaks negatiivselt lätlaste vastu meelestatud. *Tallinna Teatajas* ilmus 1920. aasta mais artikkel, kus lisaks sellele, et lätlased soovisid Ruhnu saare kuuluvust uuesti piirikomisjonis üles võtta, mainitakse, et nad sooviksid saart muuta Sahhaliniks ning saata sinna sunnitöölised.¹¹⁵ Kas selline lätlaste plaan seoses Ruhnuga ka tegelikult tõele vastas, pole selge. Küll aga lõi see negatiivse kuvandi lätlastest, sest näitas, et lätlased lähtuvad vaid oma territoriaalsetest huvidest ning ei arvestanud Ruhnu elanike endi soovidega. Piirikonflikt, mille keskmes oli Valga, oli juba piisavalt põhjutanud Eesti ja Läti meedias üksteise maha tegemist. Ruhnu saare küsimuse ülesvõtmine 1920. aastal piiride määramisel andis mõlemale poolele veel ühe põhjuse, miks üksteist kritiseerida. Eesti ajalehed tõid välja ka mitmeid argumente, miks Ruhnu peaks kuuluma Eestile, mitte Lätile. Üheks peamiseks oli see, et ruhnlastel soovivad ise Eesti külge jääda, sest nad püüavad Eesti rannikuvetes hülgeid. Seda mainitakse näiteks *Postimehes*, kus toodi välja, et Läti alla kuulumine piiraks oluliseks saare elanike elu, sest nad ei saa hülgepüügiks mõeldud jahivälju täiel määral kasutada.¹¹⁶ Seega rõhuti sellele, et Ruhnu elanike seisukohast oli kõige parem, kui saar kuuluks Eestile. Tõepoolest oli ruhnlaste jaoks hülgepüük väga tähtis elatusallikas ning seda oli siamaani tehtud peamiselt Eesti rannikuvetes.

Oli ka teine mõjuv põhjus, millega Eesti ajalehed põhjendasid seda, et ruhnlastel peaksid kuuluma Eesti Vabariigi külge. Selleks oli Ruhnu elanike etniline seotus rannarootslastega Eesti territooriumil. *Päevalehe* artiklis pealkirjaga „Ruhnu saar kui Eesti Vabariigi lahutamatu osa“ toodi ruhnlaste puhul välja, et nad on seotud teiste siinsete rannarootslastega, moodustades sel moel osa Eesti rahvast.¹¹⁷

Lisaks sellele, et *Tallinna Teatajas* toodi välja, et lätlased soovivad Ruhnut sunnitöölaagriks muuta, avaldati *Postimehes* arvamust, et Ruhnu elanikud kaoksid Lätimaa alla kuuludes tilgana

¹¹⁴ Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 67

¹¹⁵ Lätlased ja Ruhnu saar. *Tallinna Teataja* nr 107, 15. mai 1920

¹¹⁶ Meie vahekord Läti naabriga. *Postimees*, nr 218, 19. august 1923

¹¹⁷ Ruhnu saar kui Eesti Vabariigi lahutamatu osa. *Päevaleht*, nr 103, 21. aprill, 1923

merre nagu liivlased, kelle alalhoidmiseks ei tahtvat lätlased midagi teha. Selle puhul toodi lehes ka välja, et liivlasi oli isegi rohkem kui ruhnlasti.¹¹⁸

Siinkohal on oluline välja tuua, et Läti saatkond Rootsis oli Läti välisministeeriumile juba 1920. aastal kirjutanud, et Läti peab valmis olema Ruhnu saarele sama palju või isegi rohkem vabadusi andma, kui Eesti.¹¹⁹ Sellele aga, et lätlased polnud selgelt väljendanud oma seisukohta ruhnlaste suhtes ka 1923. aastaks, viitab Julius Seljamaa ning Rootsi valitsuse esindaja kohtumine samal aastal, mille kohta saab lugeda Seljamaa kirjast Eesti välisministrile. Rootsi diplomaat ning saadik Balti riikides Ulf Torsten Undén leidis 1923.aastal, et Läti seisukohad Ruhnu saare elanike suhtes on teadmata ning muret tekitavad ka jutud sellest, et lätlased tahavad saarele asutada kurjategijate koloonia.¹²⁰ Võib oletada seega, et lätlased polnud väljendanud kindlaid seisukohti Ruhnu elanike saatuse kohta ning samuti ka ümber lükanud jutte sunnitöölaagri rajamisest Ruhnule. Eesti ajalehtedes kajastatu annab põhjust arvata, et eestlased kasutasid sellist olukorda ära, et ennast paremas valguses näidata.

2.3 Ruhnu saar kui kompensatsioon ja Eesti-Läti merepiiri määramine

Enne Tallentsi poolset Eesti-Läti piiri kindlaksmääramist ilmus *Päevalehes* 1920. aasta juunis artikkel, kus kirjutati, et kolonel Robinson oli teinud mitu ettepanekut seoses Valgaga piirikomisjoni esimehele Tallentsile. Kolonel Robinson oli Tallentsi lähim abiline, kes ühtlasi juhtis Valga alamkomisjoni tööd.¹²¹ Artikli esimeses pooles avatakse ettepanekute sisu, mis seisnesid erinevates variantides, kuidas Valga linna Eesti ja Läti vahel jagada. Üheks selliseks võimaluseks oli, et kui kogu Valga linn jääks eestlastele, saaksid lätlased endale Heinaste sadama, Ruhnu saare ning 20 miljonit marka, millest pool oleks kullas. Teine ettepanek seisnes selles, et kui Valga süda (ilma aguliteta ja Luke platsita) jääks eestlastele, saaksid lätlased ka sellises olukorras endale Ruhnu saare.¹²² Seega põhinedes kolonel Robinsoni ettepanekutele saab väita, et Ruhnu saart käsitleti piirikomisjoniga seotud inimeste vahel kui kompensatsiooni lätlastele Valga linna eest. Antud artikli teises pooles aga väljendab *Päevaleht* häiritust kolonel Robinsoni ettepanekute suhtes lähtudes sellest, et need polevat kooskõlas eestlaste tegelike

¹¹⁸ Meie vahekord Läti naabriga. Postimees nr 218, 19. august 1923.

¹¹⁹ Läti saatkond Stockholmis Läti välisministeeriumile, 13.08.1920. Eesti ja Läti suhted 1920-1925: Dokumentide kogumik. Koost. Heino ja Tiit Arumäe. Tallinn: Umara, 1999, lk 109-110.

¹²⁰ Eesti saadik Riias Eesti välisministrile, 23.08.1923. Eesti ja Läti suhted 1920-1925. Koost. H. Arumäe, T. Arumäe. Umara, Tallinn, 1999, lk 202-203.

¹²¹ Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 45.

¹²² Üllatavad ettepanekud Valga asjus. Päevaleht, nr 124, 7.juuni 1920.

soovidega. Lehes oletatakse, et need on lätlaste poolt inspireeritud ning selliste ettepanekute võimalikkus, mille järgi Eesti jääks Ruhnu saarest ilma, oli eestlaste liigse poliitilise korrektsuse tulemus. Samuti rõhutatakse lehes, et eestlased on lätlastega geograafilise asendi tõttu naabrid ja selline ahnitsemine rikub kahe riigi tuleviku vahekorda.¹²³ Lätlased aga soovisid Ruhnu saare küsimuse siiski iseseisva küsimusena üles võtta, mitte tasuna piiriparanduste eest, nagu kajastas ajaleht *Päevaleht* järjekordse piirikomisjoni kokkusaamise tulemustest suve lõpus. Eesti esindajad aga olevat samal koosolekul taaskord olnud arvamusel, et lätlased ei saa Ruhnu saare eest kaubelda.¹²⁴ Ei saa kindlalt väita, et *Päevalehes* öeldu, nagu oleksid lätlased mõjutanud kolonel Robinsoni käsitlema Ruhnu saart kui kompensatsiooni, põhines kindlatel faktidel. Kuna suve lõpus ilmunud *Päevalehe* artiklist selgus, et lätlased tahtsid Ruhnud käsitleda kui eraldiseisvat küsimust, siis võis tegemist olla ka sellega, et eestlased olid lihtsalt häiritud, et inglased piirikomisjoni liikmed ei lähtunud ainult eestlaste huvidest. Oli ju Eesti välisminister Ado Birk juba kevadel toimunud piirikomisjoni koosolekul öelnud, et eestlased ei kavatse Ruhnu saare üle arutada. Kahtlemata aga tuleb arvesse võtta, et inglise esindajate prioriteediks oli siiski piiriküsimuse lahenumine, mistõttu kaaluti kõiki variante, mis aitaksid sellele kaasa, ka Ruhnu saare andmine lätlastele kompensatsioonina Valga eest oli üks võimalustest. Eesti ajalehed aga suhtusid lätlastesse sel ajal väga negatiivselt ning see võis olla ka ajendiks, miks süüdistati lätlasti selles, et nemad on inglise esindajaid piirikomisjonis kuidagi mõjutanud selliseid lahendusi välja tooma.

27.-30. märtsil 1922 toimus Riias Eesti-Läti piirikomisjoni koosolek, kus oli päevakorra üheks punktiks merepiiri küsimus. Selle puhul aga ei jõutud sarnaselt maismaapiiri määramisele püsivate lahendusteni. Lätlased olid merepiiri määramise asjus seisukohal, et Liivi lahte tuleb nende sisemereks pidada ja piirijoone tõmbamine peaks sellest seisukohast Ruhnu saare Läti merre jätma. Eesti delegatsioon oli aga arvamusel, et merepiiri määramisel tuleb lähtuda sellest, et: 1) Ruhnu saar kuulub Eesti territooriumi alla, 2) piiri määramisel tuleb Liivi lahte vaadelda kui avamerd.¹²⁵ Ka Eesti ajalehes *Postimees* väideti 1923. aastal, et Ruhnu ei asu Läti territoriaalvetes, mida käsitleti lehes ühe põhjusena, miks saar peab Eestile kuuluma.¹²⁶

Merepiiri küsimus kerkis üles ka 1923. aasta aprillis, mil Eesti Välisministeeriumis tuli kokku komisjon, kelle ülesandeks oli rahvusvaheliste seaduste ja lepingute põhjal määrata kindlaks Eesti merepiir, mis oleks omakorda kooskõlas Vabariigi põhiseadusega. Eriti oluliseks peeti

¹²³ Üllatavad ettepanekud Valga asjus. *Päevaleht*, nr 124, 7.juuni 1920.

¹²⁴ Esimene koosolek Eesti-Läti piiriküsimuses. *Päevaleht* nr 195, 1. september 1920.

¹²⁵ Eesti-Läti piirikomisjoni tegevuse tagajärjed. *Postimees*, nr. 75, 1.aprill, 1922.

¹²⁶ Lätlaste ettevalmistused Eesti-Läti konverentsiks oktoobrikuus. *Postimees* nr 249, 19. september 1923.

seada, et kindlaks määratakse merepiir ümber Ruhnu saare. Nagu eelmisel aastal oli selgunud, olid lätlased olnud arvamusel, et saar peaks neile kuuluma ka merepiiride määramise küsimuses.¹²⁷ Merepiiri määramist raskendas kahtlemata probleem, kas Liivi laht on jagatud Eesti ja Läti sisemereks või Eesti sise-territoriaalmereks ja majandusvööndiks ning Läti sisemereks. Samuti ei saanud ajaloolistest piirijoontest eeskujuga võtta. Ruhnu ja Läti vahel vanadel kaartidel suvaliselt tõmmatud jooned ei olnud piisava õigusliku tähendusega, et neid riigipiirina vaadelda.¹²⁸ Merepiiri küsimus jäi lahtiseks ka edaspidi ning keskenduti rohkem maismaa piiri määramisele. Põhinedes Liina Michelsoni uurimustööle saab aga öelda, et merepiir sai lõplikult paika Konstantin Pätsi 1938. aasta jaanuari dekreediga „Veeteede seadus“, millega sätestati oma territoriaalmeri.¹²⁹ Lätlased olid selleks ajaks aga Ruhnu saare juba Eesti omaks tunnistanud, mistõttu ei omanud antud seadlus Ruhnu konflikti seisukohast tähtsust.

2.4 Ruhnu saare küsimuse lahenemine Eesti-Läti konverentsil 1923. aastal

Piirikonflikt oli 1923. aastal endiselt Eesti ja Läti omavahelistes suhetes teravalt päevakorras. Lisaks ühistele välispoliitilistele eesmärkidele ning piiriküsimusele muutus järjest olulisemaks ka teiste omavaheliste lepingute sõlmimine. Konflikt piiri osas aga oli endiselt suureks takistuseks suhete paranemisel.¹³⁰ Ruhnu saare küsimus mängis siinkohal erilist rolli, sest kumbki pool polnud selles osas näidanud välja, et oleks nõus tegema saare osas järelandmisi. Eestlased olid küsimust pigem siia maani vältinud. Ruhnu saar oli nende jaoks juba iseseisvumisest alates Eesti Vabariigi külge kuulunud. Tõenäoliselt eelistati Ruhnu saare kuuluvuse üle arutamist vältida sellepärast, et loodeti, et ka lätlased ise väsisid ühel hetkel selle teema tõstatamisest. Lätlased aga polnud nõus Ruhnu saarest kergelt loobuma ning tõid selle küsimuse ikka ja jälle piiriküsimuse lahendamisel päevakorda.

1922. aastal oli Riias viibiv Eesti saadik Julius Seljamaa andnud ülevaate Läti ajakirjanikele Eesti ja Läti ühiste ülesannete, piiri ja arvete õiendamise kohta. Seljamaa tõi välja selle, et mõlema riigi sarnane geograafiline asukoht määrab ka nende ühised sihid, mistõttu on vajalik hoida omavahel head vahekorda. Piiriküsimuses mainis ta, et arusaamatused võiks kõrvaldada järelandmiste teel. Ühiste sihtide puhul pidas ta kõige olulisemaks Balti riikide liidu loomist.

¹²⁷ Ruhnu saar kui Eesti Vabariigi lahutamatu osa. Päevaleht, nr.103, 21.aprill 1923.

¹²⁸ Michelson, L. Eesti-Läti merepiiri konflikt. Tartu ülikool, 1998, lk 16.

¹²⁹ Samas, lk 15.

¹³⁰ Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 70.

Ruhnu küsimuse puhul mainis Seljamaa, et saar peaks jääma Eestile.¹³¹ Võib arvata, et Seljamaa pidas järelandmisi mainides silmas seda, et lätlased loobuksid oma nõudmistest Ruhnu saarele. Tuues välja Balti liidu loomise olulisuse selle kõrval võib eeldada, et Seljamaa viitas oma ettekandes sellele, et Ruhnu konflikt takistab liidu loomist.

1922. aastal ilmus ajalehes *Kaja* artikkel, kus toodi välja, et Ruhnu saare küsimus on Eesti valitsuse jaoks otsustatud küsimus, nagu see on seda juba algusest peale olnud. Samuti ollakse arvamisel, et sellest põhjustatud tüli on ähvardav kogu Euroopa rahule ning eeldati, et seetõttu ei võta eestlased ega ka lätlased Ruhnu saare küsimust arutusele.¹³² Ka heidetakse lätlastele ette seda, et nende nõudmistega saare osas pannakse mõtlematult kaalu peale Eesti-Läti omavaheline vahekord ning töötatakse Balti riikide liidu loomise vastu.¹³³ Seega olid ka Eesti ajalehed sarnaselt Eesti poliitikutele seisukohal, et Ruhnu küsimust ei tohiks üldsegi omavaheliste suhete paranemise nimel päevakorda võtta. Oldi nõus sellega, et Ruhnu konflikt on takistuseks Balti liidu loomisele.

1923. aastal muutus eestlaste ja lätlaste suhtumine Ruhnu saare küsimusse, sest nagu eelnevalt mainitud, oli piirikonflikti lahenemine peamine takistus Eesti-Läti koostöös teistes omavahelistes küsimustes. Juulis 1923 ütles Läti peaminister Zigfrīds Meierovics Eesti välisministrile Aleksander Hellatile, et piirikonflikt tuleb võimalikult kiiresti ära lahendada, sealhulgas ka Ruhnu küsimus. Rääkides Ruhnu saarest tõi Meierovics välja kaks lahendusviisi - kas luua uus vahekohus või annab Eesti Lätile õiguse Ruhnul raadiojaama sisse seada ning küsimus lükatakse määramata ajani edasi.¹³⁴ Seega ei olnud lätlased ka selleks ajaks nõus Ruhnust lõplikult loobuma, kuid näitasid siiski välja, et on nõus teatud ajutistele järeleandmistele, et parandada Eesti-Läti suhteid. Kindral Laidoner oli 1923 suvel arvamisel, et Ruhnu saare strateegiline tähtsus on null ning pidas Ruhnu saart Lätile majanduslikult isegi tähtsamaks, kui Eestile. Ta tõi välja, et kõige olulisem oli antud olukorras sõjalise lepingu loomine Lätiga ning piiritüli on sellega võrreldes tagaplaanil.¹³⁵ Seega ilmnes 1923. aastal, et oma nõudmistes Ruhnu saare osas olid mõlemad pooled muutunud paindlikumaks ning võis eeldada, et peagi jõutakse ka mingisuguste konkreetsete lahendusteni piiriküsimuses.

¹³¹ Eesti saadiku Seljamaa seletused ajakirjanikele Riias. Postimees, nr 24, 30. jaanuar, 1922.

¹³² Eesti-Läti vahekord. *Kaja* nr 69, 12. märts 1922.

¹³³ Homuli eestlaste tagakiusamine. *Kaja* nr 106, 11. mai, 1922.

¹³⁴ Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 70-71.

¹³⁵ Riigikogu väliskomisjoni koosoleku protokoll. 20.07.1923. Eesti ja Läti suhted 1920-1925: Dokumentide kogumik. Koost. Heino ja Tiit Arumäe. Tallinn: Umara, 1999 lk 184-185.

25. oktoobril 1923 algas Tallinnas Eesti-Läti konverents. Päevakorra põhiküsimusteks olid: 1) Eesti-Läti piiri lõplik kindlaksmääramine, 2) Vabadussõja-aegsed vastastikused tasunõuded, 3) kaubalepingu sõlmimine, 4) majanduslik ja poliitiline koostöö. Kõigi küsimuste arutamiseks loodi ka vastavad komisjonid. Kõige teravamad vaidlused olid piirikomisjonis.¹³⁶

Lätlaste plaan võtta Ruhnu saare küsimus antud konverentsil üles ilmnes juba septembris, kui uskuda *Postimehes* ilmunud artiklit. Lehes toodi välja, et oktoobrikuu läbirääkimiste eeskavva oli lätlaste sõnul määratud ka Ruhnu saare kuuluvus. Sellest olevat teada andnud Läti ajaleht *Latwis*, kuid *Postimehe* sõnul oli Eesti valitsus Läti ajalehe artikli autoritele teada andnud, et see küsimus on otsustatud.¹³⁷ Ruhnu saare küsimus võeti aga siiski konverentsil päevakorda ning oli ka peamine põhjus, miks esimesed neli konverentsipäeva ei andnud lootust piiri paikasaamiseks.

Konverentsi ees seisis neli võimalust: kas jõuda kogu piiri osas kokkuleppele, lükata probleem kaugesse tulevikku, otsida abi vahekohtust või kinnitada lõplikuks piiriks Tallentsi joon. Mõlemad pooled mõistsid aga, et vaidlusalune piir takistab lähemat koostööd ka muudes valdkondades ning seetõttu tahtsid nii Eesti kui ka Läti esindajad siiski küsimusega lõpuni minna. 1. novembril 1923 sõlmiti *Täiendav Eesti-Läti leping* piiriküsimustes, mis ei öelnud Ruhnu saare kohta midagi. Eestlased aga nõudsid Läti valitsuselt deklaratsiooni Ruhnust loobumise kohta.¹³⁸

Lätlaste jaoks aga osutus Eesti ülemvõimu tunnistamine Ruhnu saarel väga raskeks ning küsimuse lõplik lahenemine võttis aega. See aga takistas kõikide konverentsil sõlmitud lepingute ratifitseerimist. Omavahel sõlmiti salajane kokkulepe, et lätlased peavad loobuma Ruhnu saarest selle jaoks, et antud lepingud jõustuksid.¹³⁹ Ka Eesti ajalehtedes avaldati sellega seoses muret, et lätlastel võtab liiga kaua aega, et saarest lõplikult loobuda.¹⁴⁰

Läti valitsus kinnitas konverentsil vastu võetud otsused 8. novembril olles Ruhnu küsimuses järgmistel seisukohtadel: 1) Läti valitsus tunnistab Eesti ülemvõimu Ruhnu saare üle, 2) lätlased soovivad Ruhnus teatavaid järeleandmisi 3) Ruhnu kindlustamiseks on vajalik Eesti ja Läti mõlemapoolne nõusolek.¹⁴¹ Lepingute lõplik ratifitseerimine sõltus aga Läti parlamendist.

¹³⁶ Arumäe, H. Võitlus Balti liidu loomise ümber 1919-1925. Eesti raamat, Tallinn, 1983, lk 128.

¹³⁷ Lätlaste ettevalmistused Eesti-Läti konverentsiks oktoobrikuus. – *Postimees* nr 249, 19. september 1923.

¹³⁸ Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 71-72

¹³⁹ Soome saadik Tallinnas Soome Välisministeeriumile. 5.11.1923. Eesti ja Läti suhted 1920-1925: Dokumentide kogumik. Koost. Heino ja Tiit Arumäe. Tallinn: Umara, 1999 lk 234.

¹⁴⁰ Päevaleht, nr 302. 11. november 1923.

¹⁴¹ Eesti saadik Riias Eesti Välisministeeriumile. 9.11.1923 Eesti ja Läti suhted 1920-1925: Dokumentide kogumik. Koost. Heino ja Tiit Arumäe. Tallinn: Umara, 1999 lk 238.

Kuigi Läti valitsus oli peale konverentsi loobunud oma pretensioonidest Ruhnu saarele, oli valitsus toonud välja võimaluse, et kui Eesti ja Läti parlamentides ei ratifitseerita ühte Tallinnas sõlmitud lepingut, siis kaotab see otsus oma kehtivuse.¹⁴² Seega tahtis Läti valitsus hoida Ruhnu küsimust ikkagi lahtisena.

Eesti välisminister Friedrich Akel aga oli palunud juba novembri alguses, et Läti ministrite kabinet loobuks ka kirjalikult omandiõigustest Ruhnu saarele. Rõhutati veelkord selle olulisust, sest kõigi teiste lepingute edaspidine saatus ja osaliselt ka ratifitseerimisekäik sõltus Ruhnu küsimuse lahenumisest.¹⁴³ 1923. aasta detsembris ilmus *Päevalehes* artikkel, kus mainitakse, et Läti saadik Jānis Seskis oli esitanud Eesti välisministrile märgukirja Ruhnu saare asjus. Saadik teatas, et Läti valitsus on loobunud nõudmistest, et Eesti ei kindlustaks saart ning mõlemad riigid võivad alustada lepingute ratifitseerimist.¹⁴⁴

Läti parlament ratifitseeris ööl vastu 15. detsembril 1923 Eestiga sõlmitud kaitseliidu, majandus- ja tollilepingu, piirilepingu ja mõlemapoolsete nõudluste reguleerimise lepingu. Istungil oldi erinevatel seisukohtadel, mis puudutas lepingutes käsitletud teemasid. Keskerakonna ridadest kostis seisukohti nagu oleks Läti ainukesena pidanud liidu loomisel midagi ohverdama. Välja toodi selle puhul Ruhnu saar, millele oli Lätil väidetavalt suurem moraalne õigus kui Eestil ning see asjaolu olevat viimase jaoks hirmutav. Ka parempoolsete vaadetega poliitikute seast tuli seisukohti, et koostöö Eestiga ei ole täielik.¹⁴⁵ Suurema kaaluga aga olid antud istungil lepingute ratifitseerimist pooldavad seisukohad. Pea- ja välisminister Zigfrīds Meierovics kinnitas, et rahvahääletuse korraldamine Ruhnul annaks Lätile kindlasti ebasoodsa tulemuse, sest saarel elab 264 rootslast. Ta rõhutas ka, et ilma piirilepinguta pole võimalik sõjalis-poliitiline ning majandusleping. Samuti pidi olema teatud kaaluga ka Meierovicsi arvamus, et piirilepinguga polevat ka Eesti rahul, mis tähendab, et tegemist on suurel määral kompromissiga. Istung lõppes sellega, et kõikide lepingute ratifitseerimise poolt hääletas 64 saadikut ning 12 hoidus hääletamast.¹⁴⁶

Ka Läti ajalehed kajastasid meeoleolusid, mis Ruhnu saarest loobumisega kaasnesid. Lätlaste vasakpoolse tiiva kõige olulisem leht *Socialdemokrats* pidas kahetsusväärseks, et Läti jäi ilma Riia mereliiklusele tähtsast Ruhnu saarest, kuid rõhutas samal ajal, et sellest olulisemaks tuleb

¹⁴² Samas, Läti Välisministeerium Läti saatkonnale Kaunases. 17.12.1923, lk 263.

¹⁴³ Eesti saadik Riias Eesti Välisministeeriumile, 9.11.1923. Eesti ja Läti suhted 1920-1925: Dokumentide kogumik. Koost. Heino ja Tiit Arumäe. Tallinn: Umara, 1999 lk 237-239.

¹⁴⁴ Ruhnu asi on selge. Päevaleht nr 326, 5. detsember 1923.

¹⁴⁵ Soome asjur Riias Soome Välisministeeriumile. 17.12.1923. Eesti ja Läti suhted 1920-1925: Dokumentide kogumik. Koost. Heino ja Tiit Arumäe. Tallinn: Umara, 1999, lk 264-265.

¹⁴⁶ Samas, Soome asjur Riias Soome Välisministeeriumile, lk 266.

hinnata siiski häid suhteid Eestiga. Ajalehes *Latvis* ilmus Läti endise siseministri Arveds Bergsi seisukoht, et Ruhnu loovutamist võib pidada suureks väärsammuks. Ka parempoolne väljaanne *Brīvā Zeme* nimetas Läti järeleandmisi liiga suurteks.¹⁴⁷ Seega polnud ka Läti avalikkus rahul sellega, et Ruhnu saarest ilma jäädi. Samal ajal aga mõisteti siiski, et see oli oluline samm, et parandada omavahelisi suhteid ning liikuda ühiste eesmärkide suunas.

Lätlased nõudsid Ruhnu saare osas teatud õigusi selle eest, et nad loobuksid oma pretensioonidest saare kuuluvuse osas. Üheks selliseks Läti valitsuselt oli, et lätlased võivad ehitada saarele raadiojaama, mis informeeriks Riia sadamat jääoludest merel.¹⁴⁸

1924. aastal ilmus ajalehes *Kaja* artikkel „Mida lätlased soovivad Ruhnu saarele ehitada“. Lisaks raadiojaamale soovisid lätlased saarele rajada ka ilmajaama, söe- ja bensiinilao ja väikese sadama. Eriti tähtsaks peeti raadio- ja meteoroloogiajaama olemasolu, mis teataksid laevadele tuulte ja jää seisukorrast ning õnnetuste juhtumistest. Sadama loomine olevat tähtis ühenduskoht laevadele ja kalameestele.¹⁴⁹ Seega hoolimata sellest, et lätlased jäid Ruhnust ilma, lubasid eestlased neil saart kasutada majanduslikel eesmärgil. Küll aga annab 1927. aastal ilmunud *Päevalehe* artikkel tunnistust, et selleks ajaks polnud raadiojaama ehitamisega algust tehtud. Mainitakse vaid, et seda plaanitakse teha, sest on hädavajalik laevasõitude jaoks, sest talvel puuduvat Riia lahe jääolude kohta ülevaade. Siinkohal aga on silmas peetud eestlaste soove ehitada saarele raadiojaam, mitte lätlaste.¹⁵⁰ Lätlased ei teostanud saarega seoses oma plaane, kuigi neil oli eestlaste poolt antud võimalus saart kasutada. Siinkohal võib eeldada, et lätlaste jaoks olid päevakorras tähtsamad küsimused ning plaane seoses Ruhnuga ei peetud hiljem enam oluliseks. 1923. aastal teatud õiguste saamine Ruhnu saare osas aga oli kahtlemata Läti poliitikute jaoks tähtis olnud. Sellega näidati, et lätlased ei kavatse niisama kergelt saarest loobuda ning et Ruhnu on ikkagi Läti jaoks väga oluline.

¹⁴⁷ Soome asjur Riias Soome Välisministeeriumile. 8.12.1923 Eesti ja Läti suhted 1920-1925: Dokumentide kogumik. Koost. Heino ja Tiit Arumäe. Tallinn: Umara, 1999, lk 236-237.

¹⁴⁸ Soome saatkond Tallinnas Soome Välisministeeriumile. 13.11.1923. Eesti ja Läti suhted 1920-1925: Dokumentide kogumik. Koost. Heino ja Tiit Arumäe. Tallinn: Umara, 1999, lk 242.

¹⁴⁹ Mida lätlased soovivad Ruhnu saarele ehitada. *Kaja* nr 144, 31. mai 1924.

¹⁵⁰ Ruhnu ehitatakse raadiojaam. *Päevaleht*, nr 353, 29. detsember, 1927.

2.5 Eesti-Läti tolliliit ja Ruhnu küsimus

1. novembril 1923 sõlmiti Eesti ja Läti vahel ka majandus-ja tolliuniooni eelleping¹⁵¹, mille ratifitseerimise eeltingimuseks oli sarnaselt teiste lepingute puhul olnud lätlaste loobumine Ruhnu saarest. Lepingus oli 14 artiklit ning see nägi ette, et tolliuniooni loomiseks moodustatakse segakomisjon, kes töötaks välja kolme kuu jooksul välja ühised tollitariifid. Eesti ja Läti esindajad olid lepingus ühisel seisukohal väga üldistes küsimustes. Tolliunioon pidi olema majanduslikult ja poliitiliselt iseseisvate ja sõltumatute riikide vabatahtlik liit. Selle loomine pidi toimuma võrdsetel alustel. Eesmärgiks oli püstitatud siseturu laiendamist, kaitset kolmandate riikide majandusliku sissetungi vastu ja poliitilise koostöö tihendamist. Lepingu eeltööde elluviimine hakkas venima ning tähtaegu pikendati vastastikusel kokkuleppel kuni 1927. aastani.¹⁵²

Eestis ja Lätis levis palju tolliuniooni vastaseid argumente.¹⁵³ Tegemist oli piiriküsimusele järgneva suurema arusaamatusega mõlema riigi vahel. Lätlased hakkasid eestlastele ette heitma seda, et nemad olid Ruhnust loobunud sel põhjusel, et oleks võimalik keskenduda mõlema riigi ühiste eesmärkide saavutamisele. Etteheited tulenesid sellest, et eestlased soovisid tollitariifide ühtlustamise tööd edasi lükata, mida aga lätlased ei tahtnud. Läti rahandusminister Ringolds Kalnings oli 1924. aastal öelnud Eesti rahandusminister Otto Strandmanile, et tema arvates polevat Eestil enam antud küsimuse vastu huvi, sest Ruhnu küsimus oli lahendatud.¹⁵⁴

1925. aasta jaanuaris-veebruaries hakkas Eestis kõlama järjest tugevamaid häáli tolliuniooni vastu. Eesti päevalehtedes hoiatati tolliuniooni jõustumisel Riia kaupmeeste kasvava mõju eest Lõuna-Eestis. Ka Lätis hakkasid levima tolliuniooni vastased meeleolud, mis ilmnevad ka Läti delegatsiooni juhi Kārl Ulmanise ettekandes järjekordsel üldkomisjonil, mis esitati ka memorandumina 6. märtsil 1925. Selles öeldi, et ainult oma maa kaupade tollivaba liikumine toob Lätile suuremat kahju kui Eestile ja seepärast teeb Läti ettepaneku täielikuks tolliuniooniks - kõikidelt kaupadelt tolli kaotamiseks. Ka Eesti pooldas täieliku tolliuniooni, kuid üleminek sellele pidanuks tema arvates toimuma järk-järgult. Arvati, et toll välismaa kaupadelt peaks

¹⁵¹ Medijainen, E. Eesti välispoliitika Balti suund 1926-1934. TÜ Ajaloo-ja rahvastikuteaduse labor, Tartu, 1991, lk 47

¹⁵² Samas, lk 47-48

¹⁵³ Medijainen, E. Maailm prowintsonu peeglis. Rahvusvahelised suhted ja Eesti välispoliitika karikatuuridel 1918-1940. Kleio, Tartu. 1998, lk 23.

¹⁵⁴ Eesti saadik Riias Eesti Välisministeeriumile, 09.09.1924. – Eesti ja Läti suhted 1920-1925: Dokumentide kogumik. Koost. Heino ja Tiit Arumäe. Tallinn: Umara, 1999, lk 293-294.

kuuluma riigile, kus kaupu tarvitatakse. Lätlased aga lootsid saada kasumit Riia sadamast ja impordilt, mis loodeti Eestisse suunata.¹⁵⁵

20. ja 27. oktoobril 1925 arutati Eesti Riigikogu rahaasjade komisjonis tolliuniooni küsimust, kus oldi seisukohal, et täielikku tolliuniooni siiski ei pooldata.¹⁵⁶ 1925. aastal andis Max Hurt, Eesti kaubandus-tööstusministri abi, välja memorandumi, kus nõudis täieliku tolliuniooni ära kaotamist. Lätlasi ajas selline eestlaste nõudmine endast välja, mille puhul toodi päevakorda taaskord lätlaste suured kaotused piiride määramisel, mille eest oli loodetud kompensatsioonina saada täieliku tolliuniooni. Mainiti Ruhnu saart, Valgat ning Laura koloonia andmist Eestile, mis olevat väga suur viga. Lätlaste hulgas levisid seisukohad nagu oleks Eesti tegelikult Läti territooriume üle löönud.¹⁵⁷

Ka 1926. aastal, mil ei oldud endiselt kompromissile jõutud tolliuniooni küsimuses, oli näha, et lätlased heitsid eestlastele endiselt ette, et nad olid Ruhnu, Valgat ning Laura kolooniast loobunud. Eestlased aga ei tahtvat sellest hoolimata tolliuniooni küsimuses Lätile vastu tulla. Julius Seljamaa kirjutas Eesti välisministeeriumile samal aastal tuuakse välja, et selline etteheide eestlaste suhtes kajastus Läti ajakirjanduses päris tihedalt.¹⁵⁸

Omavahel otsustati luua uus tolliunioonileping, mille üksikasjade kooskõlastamiseks moodustati 1926. aasta novembris Eestis vastav komisjon. Lõplik projekt valmis 1927. aasta jaanuaris ning mitteametlik kava anti tutvustamiseks lätlastele. 1923. aasta 1. novembri leping tühistati ning Eesti ja Läti pidid muutuma tollide seisukohast üheks territooriumiks.¹⁵⁹ Tolliuniooni loomisega aga siiski väga kaugele ei jõutud. Ruhnu küsimus ei mänginud rolli otseselt tolliuniooni loomisel, vaid avaldas pigem mõju lätlaste negatiivsele hoiakule eestlaste suhtes. Ajalehtedes Ruhnu saare kuuluvuse mõju Eesti-Läti suhetele omavahelise tolliuniooni loomisel ei kajastatud.

¹⁵⁵ Medijainen, E. Eesti välispoliitika Balti suund 1926-1934. TÜ Ajaloo-ja rahvastikuteaduse labor, Tartu, 1991, lk 48-49

¹⁵⁶ Samas, lk 49

¹⁵⁷ Eesti saadik Riias Eesti Välisministeeriumile. 2.12.1925- Eesti ja Läti suhted: Dokumentide kogumik. Koost. Heino ja Tiit Arumäe. Tallinn: Umara, 1999, lk 392

¹⁵⁸ Eesti saadik Riias Eesti Välisministeeriumile. 2.06.1926- Eesti ja Läti suhted: Dokumentide kogumik. Koost. Heino ja Tiit Arumäe. Tallinn: Umara, 1999, lk 396

¹⁵⁹ Medijainen, E. Eesti välispoliitika Balti suund 1926-1934. TÜ Ajaloo-ja rahvastikuteaduse labor, Tartu, 1991, lk 50-51

Kokkuvõte

Ruhnu saart mainiti kirjalikult esimest korda 1341. aastal. Sellest ajast pärinev Kuramaa piiskop Johannese ürik annab mõista, et Ruhnu saarel elasid juba 14. sajandil rootslased. Enne kuulumist Eesti Vabariigi alla, oli Ruhnu paljude erinevate riikide koosseisus. Peale saare liitmist Vene tsaaririigiga Põhjasõja tagajärjel, hakkas Ruhnu eraldi kihelkonnana kuuluma Saare maakonna koosseisu. Teiste Eestis elavate rannarootslastega võrreldes, kellega ruhnlasti seob ühine päritolu, olid Ruhnu saare elanikud alati muust maailmast kõige isoleeritumad olnud tänu oma asukohale. Ruhnlasted rääkisid *ruskanit*, mis oli vanarootsi keel. Üle aasta valisid Ruhnu saare elanikud endale külakoosolekul volimehed. Üheks ruhnlastele kõige iseloomulikumaks traditsiooniliseks elatusallikaks oli hülgepüük. Ruhnu saarel on alati elanud väga vähe inimesi, peamiselt on see olnud 300 ringis. Eesti Vabariigi koosseisus suutsid ruhnlasted säilitada oma traditsioonilise eluviisi kuni 1944. aastani, mil Ruhnu elanikud teise maailmsõja tõttu Rootsi põgenesid.

Eestit ja Lätit ühendab sarnane ajalugu, mis on mõju avaldanud ka omavahelistele suhetele. Eriti oluliseks kohaks on see, et mõlema riigi rahvuslik ärkamine ja hilisem omariikluse rajamine algas samal ajal. Eesti-Läti suhted aga hakkasid teravnema peale seda, kui aktuaalseks muutus omavaheliste piiride määratlemine. Kõigepealt tuli piiriküsimus päevakorda 1917. aastal, mil tsaar troonist loobus ning Ajutine Valitsus võimule tuli. Selle tagajärjel liideti Põhja-Liivimaa Eestimaa kubermanguga. Ruhnu saar, mis oli enne kuulunud Liivimaa kubermangu, läks selle järgi samuti Eestimaa alla. Piiriküsimus muutus eestlaste ja lätlaste vahel juba siis probleemseks, sest mõlemad rahvused soovisid endale Valga linna. Moodustati esimene piirikomisjon, mis peagi laiali läks. Peale seda, kui mõlemad riigid iseseisvuse välja kuulutasid, oli Läti sõjaliselt Eestist kehvemas olukorras, mistõttu paluti eestlastelt abi. Peale 18.vebruaril 1919 sõlmitud sõjalise koostöö lepingut, muutusid mõlema riigi omavahelised suhted järjest teravamaks. Samuti mängis rolli see, et sõjalise koostöö leping, mille järgi Valga linn jäi samuti ajutiselt Eestile, kuulutati 1919. aasta suvel Läti poolt kehtetuks. Samal aastal moodustati uus piirikomisjon, mis aga ei jõudnud Valga linna kuuluvuse osas taaskord väga kaugele. Eesti-Läti suhted olid 1920. aastaks niivõrd keerulised, et levisid lausa sõda pooldavad meeleolud. Sõjalist konflikti Eesti ja Läti vahel aset ei leidnud. Suhete paranemisel oli mõlema riigi jaoks oluline see, et neid sidusid ühised välispoliitilised eesmärgid. Siinkohal oli Eesti ja Läti jaoks kõige olulisem Balti liidu loomine, kuhu pidid alguses kuuluma ka Leedu, Poola ja Soome. Kuna

omavahelised konfliktid olid takistuseks selle loomisel, siis oli see ka üks olulisest põhjustest, miks üritati siiski erimeelsustele leida rahumeelseid lahendusi.

See, et nii eestlased kui ka lätlased soovivad Ruhnud enda riigiga liita, ilmnis juba 1919. aastal, mil Eesti-Läti suhted olid järjest halvemuse poole muutumas. Eesti maa-alasid käsitlevas dokumendis oli mainitud, et Ruhnu kuulub Eesti koosseisu. Lätlased tõid Pariisi rahukonverentsil väljaantud memorandumis välja, et neil on samuti õigused Ruhnu saarele. Samuti viibisid nii eestlased kui ka lätlased 1919. aastal Ruhnu saarel, et seda enda riigiga liita.

1920. aastal sai alguse Eesti-Läti vahelise uue piirikomisjoni töö, kuhu oli kaasatud erapooletu Inglismaa esindaja. Lätlased tõid päevakorda ka Ruhnu kuuluvuse küsimuse. Eestlased ei soovinud aga sellel teemal rääkida, sest pidasid seda otsustatud küsimuseks. Samuti tähendanuks antud küsimuse üle arutamine piirikonflikti laienemist kahe riigi vahel. Eesti ajalehtedes toodi välja, et Ruhnud käsitleti ka kui kompensatsiooni Läti riigile Valga linna eest, kuid lätlased pidasid seda siiski iseseisvaks küsimuseks. Eestlaste ja lätlaste jaoks oli sel perioodil olulised ühised eesmärgid, mille puhul võib tähtsamaks pidada Balti liidu loomist. Ruhnu küsimus oli üks neid probleeme Eesti ja Läti vahel, mis takistas mõlemal riigil keskenduda välispoliitiliste eesmärkide saavutamisele. Eestlased mainisid korduvalt seda, et lätlased peaksid seetõttu loobuma oma nõudmistest Ruhnule, kuid Läti ei olnud oma soovides eriti järeleandev. Ruhnu saare kuuluvus tuli jutuks ka merepiiride määramisel, mille puhul lätlased põhjendasid, et saar kuulub Läti territoriaalvetesse. Eestlased aga olid jällegi seisukohal, et Liivi laht on avatud meri ning Ruhnu kuulub seetõttu Eestile. Ruhnu saare kuuluvus otsustati 1923. aasta Eesti-Läti konverentsi tagajärjel. Oma mõju avaldas Ruhnu saare jäämine eestlastele ka tolliliidu loomisel, millest tulenevate erimeelsuste tagajärjel heitsid lätlased eestlastele Ruhnu küsimust ette.

Tegemist oli piirikonfliktiga kahe riigi vahel, sest lätlased olid veendunud, et Ruhnu peaks neile kuuluma samal ajal, kui Eesti poliitikud leidsid, et see on otsustatud küsimus. Eestlaste ja lätlaste jaoks muutis Ruhnu saare kuuluvuse määratlemine seega omavahelised suhted veelgi pingelisemaks ning raskendas piiriküsimuse lahendamist. See omakorda takistas mõlema riigi koostööd teistes olulistest küsimustes.

Eesti ajakirjandus oli lätlaste vastu negatiivselt meelestatud juba enne, kui Ruhnu küsimus Eesti ja Läti vahel päevakorda tõusis. See oli peamiselt seotud 1917. aastal alguse saanud piirikonfliktiga, mis seisnes Valga linna kuuluvuses. Seega oli Ruhnu konflikti kajastus Eesti ajalehtedes kallutatud, sest andis Eesti ajalehtedele uue võimaluse näidata lätlasi halvast

valguses läbi selle, et lätlased Ruhnu küsimuse piirikomisjonis üles võtsid. Antud teemat käsitlevates Eesti ajalehtedes kasutati lätlaste suhtes etteheitvat tooni. See seisnes peamiselt selles, et lätlaste nõudmised Ruhnule takistavat Eesti-Läti koostööd Balti liidu loomisel ning kogu piirikonflikti lahenemist. Siinkohal ühtis Eesti ajalehtedes kajastatu Eesti poliitikute arvamusega Ruhnu konflikti suhtes. Kuna aga lätlased tõid Ruhnu küsimuse pidevalt päevakorda, siis üritati ka Eesti ajalehtedes leida põhjuseid, miks Ruhnu peab kuuluma Eesti Vabariigile. Eesti perioodika väljaanded kajastasid lätlaste argumente, miks neil on saarele õigused. Need lükati siinsete ajalehtede poolt ümber. Osad ajalehtedes kajastatud argumendid, mis kõlasid eestlaste kasuks antud küsimuses, olid aga sama kaheldava väärtusega nagu olid Eesti ajalehed pidanud lätlaste argumente.

Eesti perioodikas ilmus ka mitmeid artikleid, mis väitsid, et Ruhnu saar peab kuuluma Eestile, sest lätlased ei hoolivat ruhnlaste säilimisest. Lätlaste seisukohad ruhnlaste olukorra suhtes Läti Vabariigi koosseisus polnud tegelikult väga selgelt avaldunud. Võib arvata, et Eesti ajalehed kasutasidki seda just ära näitamaks, et ruhnlastel on kõige parem elada Eesti Vabariigis. Kahtlemata pooldasid Eesti ajalehed seda, et Ruhnu kuuluks Eesti Vabariigi koosseisu ning kasutasid seetõttu ära kõiki võimalusi, kuidas lätlasi antud küsimuses halvemas valguses näidata. Lätlaste ebamäärasus Ruhnu elanike suhtes aitas sellele kindlasti kaasa. Pole aga selge, kas eestlased tundsid tõepoolest muret ruhnlaste saatuse suhtes või toimus lätlastele etteheidete tegemine siinkohal propagandistlikul eesmärgil. Küll aga oli tõsi Eesti ajalehtedes ilmunud argument, et ruhnlastel soovisid pigem kuuluda Eesti Vabariigi koosseisu, sest Ruhnu elanikud püüdsid hülgeid Eesti rannikuvetes.

Ruhnu saare käsitus Eesti ajalehtedes moodustas ühe osa kogu Eesti-Läti piiriküsimuse kajastamisest. Antud piiriprobleem ei leidnud ajalehtedes küll nii palju kõlapinda, kui Valga linna kuuluvuse küsimus, mis oli pingeid tekitanud juba 1917. aastast, kuid mängis siiski olulist rolli selles, et eestlaste suhtumine lätlastesse oli Eesti ajalehtedes valdavalt negatiivne. Kõige rohkem ilmus Ruhnu saare konfliktiga seotud artikleid perioodil 1920-1923, mil piiriküsimus kõige aktuaalsem oli. Ruhnu küsimust kajastati läbi piirikomisjonide töö kirjeldamise, poliitikute ettekannete, kui ka ajalehtede enda arvamuste antud küsimuses. Ajalehtedel oli toetav roll Eesti poliitikute seisukohtadele Ruhnu konfliktis, milleks olid, et lätlased ei tohiks Ruhnu küsimust üles võtta, sest saar kuulub Eesti Vabariigile, takistab piirikonflikti lahenemist ja seega Balti liidu loomist.

Summary

The Island Of Ruhnu's Role Within The Relations Between Estonia And Latvia From 1917 To 1927

The island of Ruhnu was first mentioned in 1342, when the bishop on Kuramaa mentioned in his document that the people who live in Ruhnu are Swedish. Before Ruhnu was united with Estonia, it had belonged to various other countries. After the Great Northern War, Ruhnu went to Russia and it also became the Ruhnu parish, which came to be connected to the Saare county. Compared to other Swedish people who live in Estonia, Ruhnu people have always been the most isolated because of their location. Ruhnu people's main tradition had been seal hunting.

Estonia and Latvia share a similar history. The relationship between the two nations became complicated after they started establishing borders. The first border committee of Latvians and Estonians came to be in 1917. It soon split up, but the border conflict had already started because of the town of Valga. After Estonia and Latvia became independent, the relationship between them soured. It was due to the fact that while Latvia and Estonia had signed a military cooperation agreement in February 1919, Estonians wanted the town of Valga. Latvians then said that the agreement was not valid. The same year a new border committee was made, but, once again, a conflict arose because of Valga. Meanwhile, Estonian and Latvian foreign policy's main focus was the creation of the Baltic Union. The aforementioned border conflict was slowly becoming a serious hindrance to this vision.

Latvians and Estonians had already said in 1919 that they wanted the Ruhnu island for themselves, but in a 1920 border committee session it became clear that acquisition of said island may prove to be more difficult than previously thought. Estonians did not want to talk about the ownership of the Ruhnu island because they were certain that it had already been decided. Still, the Latvians brought it up and demanded the island for themselves. The border issue between Estonia and Latvia had become even more difficult. The newspapers on both sides also talked about the Ruhnu conflict. It had a huge influence on the media.

The representatives of Britain, who had become chairpeople in the Estonia-Latvia border committee, talked that Ruhnu could be a compensation for the Latvians if they could not have Valga. The Latvians still thought that they had all the rights for Ruhnu, which is why they felt

it should be decided as an independent question. The island of Ruhnu also became an issue when the time came to lay out the sea border between the two countries. That also proved to be a difficult task and as a result, no agreement was reached. The Latvians finally decided to recognize Ruhnu as part of Estonia after the 1923 conference. They still maintained the right for the island, however. Latvians were dissatisfied with Estonians because they did not agree with their demands in the customs union which became a new conflict between the two countries. Latvia complained about the fact that they had given up the island of Ruhnu for Estonians and in return, Latvians could cooperate in other important questions like the customs union. It became clear that the Latvians had expected something in return for their recognition of Estonia as the rightful owner of the island. The Ruhnu question was a serious conflict between the two nations and had made the relations between them worse than they had already been since the independence of both countries.

The Estonian media had already been against Latvia by the time the Ruhnu question had come up. The negativity against the Latvians in media had its roots in the border conflict that had started in 1917. The Ruhnu question had given the Estonian newspaper a new angle, from which to criticize Latvia. They criticized Latvia for trying to open up a discussion over Ruhnu as it halted the process of solving the broader border issue. Consequently, the vision of a Baltic union had also become endangered. The Estonian politicians had similar opinions on Latvia. Estonian newspapers provided arguments in defense of Estonia's ownership of the island while simultaneously criticizing those of the Latvians. Both countries had some arguments which were questionable at best. The Estonian media also used the lack of information on how much the Latvian people actually liked the people of Ruhnu as a vantage point, suggesting that the general opinion on Ruhnu is negative.

Estonia's media talked about all aspects of the border question between Estonia and Latvia. The island of Ruhnu was part of it but not as much a priority as the Valga question. Regardless, it was still one of the reasons why the general opinion on Latvia was negative. The Ruhnu question was discussed the most in newspapers between 1920 and 1923. It was mentioned within the description of border commission work, among politicians and, as mentioned above, in the media.

Allikad ja kirjandus

Publitseeritud allikad

Arumäe, Heino; Arumäe, Tiit. Eesti Läti suhted 1920-1925. Umara, Tallinn, 1999

Pajur, Ago. Eesti! Sa seisad lootusrikka tuleviku lävel, kus sa vabalt ja iseseisvalt oma saatust määrata ja juhtida võid. Eesti riikluse alusdokumendid 1917-1920. Greif, Tartu, 2008

Kirjandus

Arjakas, Küлло. Eesti Vabariik 90. Sündmused ja arengud. Eesti Entsüklopeedia kirjastus, Tallinn, 2008.

Arumäe, Heino. Võitlus Balti liidu loomise ümber, 1919-1925. Eesti Raamat, Tallinn, 1983

Arumäe, Heino. Piirikonfliktist liidulepinguni. Looming 8/1995, lk 1117

Bleiere, Daina. History of Latvia- the 20th Century. Riga, Jumava, 2006

Brunberg, Göte; Göransson, Patrik; Hammerman, Margareta jt. Hans Pöhl – rannarootslaste eestvõitleja. Stockholm-Tallinn: Eestirootslaste kultuuriühing *Svenska Odlingens Vännen*, 2010

Gērmanis, Uldis. Läti rahva elurada, Greif, Tartu, 1995

Kasekamp, Andres. Balti riikide ajalugu. Varrak, Tallinn, 2011

Küng, Andres. Rootslaste jälgedes. Kupar, Tallinn, 1991

Laur, Mati; Tannberg, Tõnu. Eesti ajalugu I, Avita, Tallinn, 1997

McQuail, Denis. McQuaili massikommunikatsiooni teooria. Tartu Ülikooli Kirjastus, Tartu, 2000

Medijainen, Eero. Eesti välispoliitika Balti suund 1926-1934. TÜ Ajaloo- ja rahvastikuteaduse labor, Tartu, 1991

Medijainen, Eero. Maailm prowintSIONu peeglis. Rahvusvahelised suhted ja Eesti välispoliitika karikatuuridel 1918-1940. Kleio, Tartu, 1998

Russwurm, Carl. *Eibofolke* ehk rootslased Eestimaa randadel ja Ruhnus. AS Pakett trükikoda, Tallinn, 2015

Steffenson, Jakob. Elu Ruhnul. Olion, Tallinn, 1994

Saar, Theodor. Kihnu ja Ruhnu. Eesti raamat, Tallinn, 1973

Õpik, Elina. Saaremaa 2. Ajalugu, majandus, kultuur. Koolibri, Tallinn, 2007

Käsikirjalised uurimused

Burget, Meelis. Eesti-Läti piiri loomine. Magistritöö. Tartu Ülikool, filosoofiateaduskond, 2010.

Michelson, Liina. Eesti-Läti merepiiri konflikt. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, sotsiaalteaduskond, 1998.

Perioodika

Horisont 2002

Kaja 1922;1924

Kaitse Kodu 1938

Meie Maa 1919

Postimees 1922;1923

Päevaleht 1919;1920;1922;1923

Tallinna Teataja 1919;1920

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kertu Täht

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

bakalaureusetöö „Ruhnu saare küsimus Läti ja Eesti omavahelistes suhetes ning selle kajastamine perioodikas(1917-1927)“

mille juhendajad on prof. Ago Pajur ja prof. Karin Veski

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 22.05.2017

